

Ο καθένας από τους παραπάνω όρους, αν γίνει πλήρως αποδεκτός από τον θεραπευόμενο, μπορεί ν' αποτελέσει ένα πολύ ισχυρό έρέθισμα προς την εκούσια δράση. Ο καθένας τους άσκει την έπιρροή του με διαφορετικό τρόπο. Μολονότι θα τους συζητήσω έναν προς έναν, δέν υπαινίσσομαι ότι υπάρχει κάποια διαδοχική σειρά. Ο κάθε όρος, ανάλογα με την ανάγκη του θεραπευόμενου και με τὸ ύφος του θεραπευτή, μπορεί νά φέρει αποτέλεσμα ανεξάρτητα από τους άλλους.

«Μόνο ἐγὼ μπορῶ ν' ἀλλάξω τὸν κόσμο πὸ ἔχω δημιουργήσει γιὰ τὸν ἑαυτό μου».

Πίσω από την άπλή άκολουθία που περιέγραψα ότι συμβαίνει στην ομαδική θεραπεία (νά δεῖ κανείς την ίδια του τή συμπεριφορά και ν' αντιληφθεῖ τὸν αντίκτυπό της στους άλλους και στὸν ἑαυτό του), υπάρχει μιὰ πανίσχυρη υπερβατική έννοια, που ἡ σκιά της άπλώνεται σέ όλα τὰ μέρη τῆς θεραπευτικῆς διαδικασίας. Ἡ έννοια αὐτή είναι ἡ εὐθύνη. Μολονότι σπάνια αναφέρεται ρητά, είναι στενά συνυφασμένη με τὰ περισσότερα ψυχοθεραπευτικά συστήματα. Ἡ εὐθύνη ἔχει πολλές σημασίες - νομική, θρησκευτική, ἠθική. Ἐδῶ τὴ χρησιμοποιῶ με την έννοια ότι ἕνας άνθρωπος είναι υπεύθυνος γιὰ κάποιο γεγονός, ἐπειδὴ ἀποτελεῖ τὸ «θεμέλιο», τὴν «αἰτία», τὸν «δημιουργό» τοῦ γεγονότος αὐτοῦ.

Μία από τις πιὸ συναρπαστικές πλευρές τῆς ομαδικῆς θεραπείας είναι ότι ὅλοι ξαναγεννιῶνται, γεννιῶνται ἀπὸ κοινῶ μέσα στην ομάδα. Με άλλα λόγια, όλα τὰ μέλη ξεκινοῦν ἀπὸ τὴν ίδια βάση. Μπροστά στους άλλους (και, αν ὁ θεραπευτὴς κάνει καλὴ δουλειά, μπροστά στὸν ἴδιο του τὸν ἑαυτό), ὁ καθένας βαθμιαῖα «σκάβει» και διαμορφώνει ἕναν ζωτικό χῶρο μέσα στην ομάδα. Τὸ κάθε μέλος είναι, με τὴ βαθύτερη έννοια τοῦ ὄρου, υπεύθυνο γι' αὐτὸν τὸν ζωτικό χῶρο και γιὰ τὴν άκολουθία τῶν γεγονότων που θα τοῦ συμβοῦν μέσα στην ομάδα.

Ο θεραπευόμενος, όταν φτάσει νά αντιληφθεῖ πραγματικά αὐτὴν τὴν εὐθύνη, πρέπει τότε νά ἀποδεχτεῖ και τὸ γεγονός ότι δέν υπάρχει ἐλπίδα γιὰ ἀλλαγὴ ἐκτός αν ὁ ἴδιος ἀλλάξει. Δέν μποροῦν οἱ άλλοι νά φέρουν τὴν ἀλλαγὴ, οὔτε μπορεῖ ἡ ἀλλαγὴ νά ἔρθει ἀπὸ μόνη της. Ο καθένας είναι υπεύθυνος γιὰ τὴν προηγούμενη και τὴν τωρινὴ ζωὴ του μέσα στην ομάδα (ὅπως και στὸν ἔξω κόσμο) και ἀπόλυτα υπεύθυνος γιὰ τὸ μέλλον του.

Ἔτσι ὁ θεραπευτὴς βοηθᾷ τὸν θεραπευόμενο νά καταλάβει ότι ὁ διαπροσωπικός κόσμος είναι φτιαγμένος με τρόπο γενικά προβλέψιμο και τακτοποιημένο, ότι τὸ πρόβλημα δέν είναι πῶς ὁ θεραπευόμενος δέν μπορεῖ νά ἀλλάξει ἀλλὰ πῶς δέν ἔχει τὴ βούληση νά ἀλλάξει, ότι ὁ θεραπευόμενος φέρει τὴν εὐθύνη γιὰ τὴ δημιουργία τοῦ κόσμου του και ἐπομένως τὴν εὐθύνη γιὰ τὴ μεταστοιχείωσή του. Ο θεραπευόμενος πρέπει νά ἀνακτῆσει

ή να αναπτύξει εξαρχής την αίσθηση τῆς προσωπικῆς του ἐπενέργειας στὸν κόσμο.

« Δὲν ὑπάρχει κίνδυνος στὴν ἀλλαγὴ ».

Αὐτὲς οἱ καλοπροαίρετες προστάθειες ἴσως νὰ μὴν εἶναι ἀρκετές. Ὁ θεραπευτὴς μπορεῖ νὰ πασχίζει συνεχῶς νὰ ρυμουλκήσῃ τὸν θεραπευόμενο μὲ τὸ θεραπευτικὸ σκοινὶ καὶ ν' ἀνακαλύπτει ὅτι κάποιοι ἄνθρωποι, ἀκόμα κι ἔπειτα ἀπὸ μιὰ τέτοια διαφώτιση, ἐξακολουθοῦν νὰ μὴν κάνουν καμιὰ σημαντικὴ θεραπευτικὴ κίνηση. Στὴν περίπτωση αὐτῇ οἱ θεραπευτὲς ἀσκοῦν πρόσθετη θεραπευτικὴ ἐπιρροή, βοηθώντας τοὺς θεραπευόμενους νὰ ἀντιληφθοῦν τὸ παράδοξο, ὅτι συνεχίζουν νὰ πράττουν ἐνάντια στὸ βασικὸ τους συμφέρον. Οἱ θεραπευτὲς πρέπει νὰ θέσουν μὲ διάφορους τρόπους τὸ ἐρώτημα: « Πῶς γίνεται αὐτό; Γιατί συνεχίζεις ν' ἀντιμάχεσαι τὸν ἑαυτὸ σου; »

Μιὰ κοινὴ μέθοδος νὰ ἐξηγηθεῖ τὸ « Πῶς γίνεται αὐτό; » εἶναι νὰ υποθέσουμε ὅτι ὑπάρχουν τρομερὰ ἐμπόδια ποὺ ἀποτρέπουν τὸν θεραπευόμενο ἀπὸ τὴν ἀσκηση τῆς ἐκούσιας ἐπιλογῆς, φραγμοὶ ποὺ τὸν ἐμποδίζουν νὰ ἀποφασίσῃ σοβαρὰ νὰ τροποποιήσῃ τὴ συμπεριφορὰ του. Ἡ παρουσία ἑνὸς τέτοιου ἐμποδίου συνήθως συνάγεται: ὁ θεραπευτὴς διατυπώνει μιὰ ὑπόθεση μὲ τὴ φράση « σὰν νά »: « Συμπεριφέρεσαι σὰν νὰ νιώθεις ὅτι θὰ σοῦ συνέβαινε κάτι πολὺ ἐπικίνδυνο, ἂν ἄλλαζες. Φοβᾶσαι νὰ συμπεριφερθεῖς διαφορετικὰ, μήπως πέσει ἀπάνω σου κάποια τρομερὴ καταστροφὴ ». Ὁ θεραπευτὴς βοηθᾷ τὸν θεραπευόμενο νὰ προσδιορίσῃ τὸν φανταστικὸ αὐτὸ κίνδυνο καὶ στὴ συνέχεια ἐπιχειρεῖ, μὲ διάφορους τρόπους, νὰ τὸν κάνει λιγότερο τοξικὸ, νὰ διαψεύσῃ τὴν πραγματικὴ του διάσταση.

Μπορεῖ κανεὶς νὰ στρατολογήσῃ ὡς σύμμαχο τὴ λογικὴ τοῦ θεραπευόμενου. Καὶ μόνο ἡ διαδικασία νὰ ἀναγνωριστεῖ καὶ νὰ κατονομαστεῖ ὁ φαντασιωτικὸς κίνδυνος, μπορεῖ νὰ βοηθήσῃ κάποιον νὰ κατανοήσῃ πόσο πολὺ ἀπέχουν οἱ φόβοι του ἀπὸ τὴν πραγματικότητα. Μιὰ ἄλλη προσέγγιση εἶναι νὰ ἐνθαρρύνουμε τὸν θεραπευόμενο, μὲ προσεκτικὰ ρυθμισμένες δόσεις, νὰ προβεῖ στὴν τρομακτικὴ πράξη μέσα στὴν ὁμάδα. Προφανῶς ἡ καταστροφὴ ποὺ φαντάζεται δὲν συντελεῖται, καὶ ὁ τρόμος σταδιακὰ σβήνει. Συχνὰ αὐτὸ ἀποτελεῖ τὸ κρίσιμο κομμάτι μιᾶς ἀποτελεσματικῆς θεραπείας. Ἡ ἀλλαγὴ εἶναι μᾶλλον ἀπίθανη, καὶ ἐννοεῖται ὅτι δὲν θὰ ἔχει μονιμότητα, ἂν ὁ θεραπευόμενος δὲν ζήσει μιὰ ἐμπειρία ἀμεσης διάψευσης τῶν παθογόνων πεποιθήσεών του. Ἡ ἐναισθησία ἀπὸ μόνη τῆς δὲν ἔχει πιθανότητες νὰ φέρῃ ἀποτέλεσμα. Ἡ ἀρχὴ αὐτὴ συνδέει μεταξὺ τους διαφορετικὰς σχολὰς ψυχοθεραπείας. †

Γιὰ παράδειγμα, ἂς υποθέσουμε ὅτι ἓνας θεραπευόμενος ἀποφεύγει ὁποιαδήποτε ἐπιθετικὴ συμπεριφορὰ, γιατί σὲ ἓνα βαθύτερο ἐπίπεδο φοβᾶ-

ται ὅτι ἔχει μιὰ πνεῖ συνεχῶς, γι-
σει τὰ ἀντίποινα
νὰ τὸν βοηθήσοι
ὁμάδα: νὰ ἐνοχλ
σταθερὰ ἀργοπο
χρῆμα, καὶ οὐτα
στεῖ ἀνοιχτὰ μὲ
φονικὸ ὄν. Παρ
φέρουν, ἡ ἴδια
πεναισθητοποίη

« Γιὰ νὰ ἐπι

Μιὰ ἄλλη ἐπ
ραυτὲς γιὰ νὸ
συμπεριφέρεται
ποιοῦ κέρδος τοῖ
περιφορὰ του ὑ
συγχρόνως ἱκαν
για, ὁ θεραπευό
νοποιηθοῦν ταυ
ἐπιθυμεῖ νὰ θεμ
χνὰ ἀσυνείδητο.
κεύουν ἀενάως,
γιὰ τὶς ἐνήλικε
ξιλόγιο, νὰ βρε
ζωῆς. Προφανέ
ὁμάδες ἐπιθυμι
ση μὲ μιὰ γυ
« Φρόντισέ με,
σου ».

Εἶναι σημαν
πευόμενο. Μπο
συμπεριφορὰ σ
τὴ βαθύτερη, τ
θοῦμε νὰ βοηθη
κρουόμενων ἐπ
ἐκείνες ποὺ δέ
γιὰ τὴν ὁλοκλή
ειδητοποιήσει 1

ται ότι έχει μιὰ θαμμένη δεξαμενή φονικής μανίας και πρέπει νὰ ἐπαγρυπνεῖ συνεχῶς, γιὰ νὰ μὴν τὴν ἀφήσει νὰ ξεσπάσει και τελικὰ ἀντιμετωπίσει τὰ ἀντίποινα τῶν ἄλλων. Μιὰ κατάλληλη θεραπευτικὴ στρατηγικὴ εἶναι νὰ τὸν βοηθήσουμε νὰ ἐκφράσει ἐπιθετικότητα σὲ μικρὲς δόσεις μέσα στὴν ομάδα: νὰ ἐνοχληθεῖ ὅταν τὸν διακόπτουν, νὰ ἐκνευριστεῖ μὲ τὰ μέλη ποὺ σταθερὰ ἀργοποροῦν, νὰ θυμώσει μὲ τὸν θεραπευτὴ ποὺ πληρώνεται σὲ χρῆμα, και οὕτω καθεξῆς. Βαθμιαῖα, ὁ θεραπευόμενος βοηθιέται νὰ σχετιστεῖ ἀνοιχτὰ μὲ τὰ ἄλλα μέλη και νὰ ἀπομυθοποιήσῃ τὸν ἑαυτό του ὡς φονικὸ ὄν. Παρόλο ποὺ ἡ γλώσσα και ἡ θέαση τῆς ἀνθρώπινης φύσης διαφέρουν, ἡ ἴδια ἀκριβῶς προσέγγιση χρησιμοποιεῖται στὴ συστηματικὴ ἀπευαισθητοποίηση – μιὰ σημαντικὴ τεχνικὴ τῆς συμπεριφορικῆς θεραπείας.

«Γιὰ νὰ ἐπιτύχω αὐτὸ ποὺ πραγματικὰ θέλω, πρέπει ν' ἀλλάξω».

Μιὰ ἄλλη ἐπεξηγηματικὴ προσέγγιση ποὺ τὴ χρησιμοποιοῦν πολλοὶ θεραπευτὲς γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσουν ἕναν θεραπευόμενο, ὁ ὁποῖος ἐπιμένει νὰ συμπεριφέρεται μὲ τρόπο ποὺ δὲν τὸν συμφέρει, εἶναι νὰ προσδιορίσουν ποιοὺ κέρδος τοῦ ἀποφέρει αὐτὴ του ἡ συμπεριφορά. Παρόλο ποὺ ἡ συμπεριφορά του ὑπονομεύει πολλὲς ἀπὸ τὶς ὠριμες ἀνάγκες και στόχους του, συγχρόνως ικανοποιεῖ μιὰ ἄλλη ομάδα ἀναγκῶν και στόχων. Μὲ ἄλλα λόγια, ὁ θεραπευόμενος ἔχει ἀντικρουόμενα κίνητρα ποὺ δὲν μποροῦν νὰ ικανοποιηθοῦν ταυτόχρονα. Γιὰ παράδειγμα, ἕνας θεραπευόμενος μπορεῖ νὰ ἐπιθυμῇ νὰ θεμελιώσει ὠριμες ἐτερόφυλες σχέσεις ὅμως σὲ ἕνα ἄλλο, συχρὰ ἀσυνείδητο, ἐπίπεδο, ἴσως νὰ θέλει νὰ τὸν φροντίσουν, νὰ τὸν κανακεύουν ἀενάως, νὰ ἀποφύγει τὴν ἐγκατάλειψη ποὺ περιμένει ὡς τιμωρία γιὰ τὶς ἐνήλικες ἐπιδιώξεις του, ἢ, γιὰ νὰ χρησιμοποιήσω ὑπαρξιακὸ λεξιλόγιο, νὰ βρεῖ καταφύγιο ἀπὸ τὴν τρομακτικὴ ἐλευθερία τῆς ἐνήλικης ζωῆς. Προφανῶς ὁ θεραπευόμενος δὲν μπορεῖ νὰ ικανοποιήσῃ και τὶς δύο ομάδες ἐπιθυμιῶν: δὲν μπορεῖ νὰ θεμελιώσει μιὰ ἐνήλικη ἐτερόφυλη σχέση μὲ μιὰ γυναίκα, ἀν συγχρόνως λέει (πολὺ πιὸ δυνατὰ μάλιστα): «Φρόντισέ με, προστάτεψέ με, τάισέ με, ἄσε με νὰ γίνω κομμάτι δικό σου».

Εἶναι σημαντικό νὰ καταστήσουμε αὐτὸ τὸ παράδοξο σαφὲς στὸν θεραπευόμενο. Μποροῦμε, ἄς ποῦμε, νὰ κάνουμε τὴν ἐξῆς ἐπισήμανση: «Ἡ συμπεριφορά σου ἔχει νόημα, ἀν ὑποθέσουμε ὅτι θέλεις νὰ ικανοποιήσεις τὴ βαθύτερη, τὴν παλαιότερη, τὴν πιὸ πρωτόγονη ἀνάγκη σου». Προσπαθοῦμε νὰ βοηθήσουμε τὸν θεραπευόμενο νὰ κατανοήσῃ τὴ φύση τῶν ἀντικρουόμενων ἐπιθυμιῶν του, νὰ ἐπιλέξῃ τὶς μὲν ἢ τὶς δέ, νὰ παραιτηθεῖ ἀπὸ ἐκεῖνες ποὺ δὲν μποροῦν νὰ ἐκπληρωθοῦν παρὰ μόνον μὲ τεράστιο κόστος γιὰ τὴν ὀλοκλήρωση και τὴν αὐτονομία του. Μόλις ὁ θεραπευόμενος συνειδητοποιήσῃ τί θέλει στὴν πραγματικότητα (ὡς ἐνήλικος) και ὅτι ἡ συμ-

περιφορά του είναι σχεδιασμένη για να ικανοποιεί ανάγκες που αντιτίθενται σ' αυτό και καθυστερούν την ανάπτυξή του, καταλήγει σταδιακά στο συμπέρασμα: *Για να επιτύχω αυτό που πραγματικά θέλω, πρέπει ν' αλλάξω.*

«Μπορώ ν' αλλάξω· είμαι ικανός».

Ίσως η πιο σημαντική θεραπευτική προσέγγιση στο ερώτημα, «Πώς γίνεται να ενεργείς με τρόπο αντίθετο προς το συμφέρον σου;», είναι να προσφέρει κανείς *επεξήγηση*. Ο θεραπευτής στην ουσία λέει, «Συμπεριφέρεσαι με συγκεκριμένους τρόπους, *επειδή...*», και η πρόταση που εισάγεται με το «*επειδή*» αφορά συνήθως κάποιους παράγοντες κινήτρων, για τους οποίους ο θεραπευόμενος δεν έχει επίγνωση. Είναι αλήθεια ότι και οι προηγούμενες δύο εναλλακτικές λύσεις που παρουσίασα προσφέρουν *επεξήγηση*, αλλά ο σκοπός της *επεξήγησης* (ή φύση της *επιρροής* που ασκείται πάνω στη βούληση) διαφέρει αρκετά στην κάθε προσέγγιση – κι αυτό θα γίνει πιο σαφές σε λίγο.

Τί τύπου είναι η *επεξήγηση* που προσφέρει ο θεραπευτής στον θεραπευόμενο; Ποιές *επεξηγήσεις* είναι σωστές, και ποιές λανθασμένες; Ποιές «φτάνουν σε βάθος»; Ποιές είναι «*επιφανειακές*»; Σ' αυτό το σταυροδρόμι αρχίζουν οι μεγάλες μεταψυχολογικές διαμάχες του χώρου, καθώς η φύση των *επεξηγήσεων* του θεραπευτή εξαρτάται από την ιδεολογική σχολή στην οποία ανήκει.

Νομίζω ότι μπορούμε να παρακάμψουμε την ιδεολογική πάλη κρατώντας το βλέμμα μας σταθερά προσηλωμένο στη λειτουργία της *έρμηνείας*, στη σχέση ανάμεσα στην *επεξήγηση* και στο τελικό προϊόν: την *αλλαγή*. Άλλωστε, ο σκοπός μας είναι η *αλλαγή*. Η *αυτογνωσία*, ή *επαναφορά* του άπωθημένου, ή *ανάλυση* της *μεταβίβασης* και η *αυτοπραγμάτωση* είναι όλα αξιόλογες, σοφές *επιδιώξεις*, όλα έχουν σχέση με την *αλλαγή*, είναι το *πρελούδιο* της *αλλαγής*, είναι *ξαδέλφια* και *σύντροφοι* της *αλλαγής*: δεν είναι όμως *συνώνυμα* της *αλλαγής*.

Η *επεξήγηση* παρέχει ένα σύστημα, με το οποίο μπορούμε να τακτοποιήσουμε τα γεγονότα της ζωής μας σε ένα συνεπές και προβλέψιμο μοτίβο. Όταν δίνουμε ένα όνομα σε κάτι και το τοποθετούμε σε μια αιτιώδη ακολουθία, τότε το βιώνουμε ως κάτι που βρίσκεται κάτω από τον έλεγχό μας. Η *συμπεριφορά* μας ή τα *έσωτερικά* μας βιώματα παύουν να είναι *τρομακτικά*, *χαώδη*, *έκτος ελέγχου*: αντίθετα, *συμπεριφερόμαστε* (ή έχουμε ένα συγκεκριμένο βίωμα), *επειδή...* Το «*επειδή*» μας προσφέρει την *κυριάρχηση* (*mastery*) – ή μια *αίσθηση ελέγχου*, ή *όποια*, *φαινομενολογικά*, *ισοδυναμεί* με *κυριάρχηση*. Μας παρέχει *ελευθερία* και *αυτοδυναμία*. † Καθώς *μετακινούμαστε* από μια θέση, όπου μας *κινούν* *άγνωστες* *δυνάμεις*, προς μια θέση, όπου *αναγνωρίζουμε* και *ελέγχουμε* τις *δυνάμεις*

αυτές, *μετακιν*
ένεργητική, *δρο*

*Αν δεχτούμε *επεξήγησης* *στ*
μια *αίσθηση* *πρ*
ξήγησης *πρέπει*
φέρει *μια* *αίσθη*
και «*αληθεύει*»
κιστικός *και* *πρ*
τικό *σύστημα*
δι *κανένα* *συσ*
(και *επομένως*

Ο *θεραπευτ*
νείες, *για* *να* *κα*
προέρχεται *ἀπ*
«αληθεύει». *Κι*
νοτρόπων *σχέσ*
(attachment the
analytic), *γιου*
σιακές, *συμπερ*
παρ' *όλους* *τους*
κλειστικό *δικαι*
σιακή *δομή* *τοί*
σαν *το* *τάδε* *πρι*
χέτυπα: *το* *αίτι*
τικείμενα: *το* *έ*
αντικείμενο: *οί*
και *τον* *ἐνήλικο*
νοήσεις, *είναι* *ί*
εύκολότερη *σημ*
τῶν *επεξηγήμα*

Επομένως *τ*
χουμε *ἀκριβεῖς*,
ζουμε *το* *σκοπέ*
ἀνώτερες *ἀπὸ* *ὁ*
τερη *επεξηγήμα*
ριάρχηση *και* *έ*
πει *να* *κόβοντα*
ραπευτικές *παρ*
στηρίζονται *ἀπ*
σχέι *ή* *ἐμπειρι*

αυτές, μετακινούμαστε από μια παθητική, αντιδραστική στάση σε μια ένεργητική, δραστική, μεταβαλλόμενη στάση.

Αν δεχτούμε αυτή τη βασική συνθήκη –ότι μια κεντρική λειτουργία της επεξήγησης στην ψυχοθεραπεία είναι να εφοδιάσει τον θεραπευόμενο με μια αίσθηση προσωπικής κυριάρχησης–, συνεπάγεται ότι η αξία μιας επεξήγησης πρέπει να υπολογίζεται με αυτό το κριτήριο. Στο βαθμό που προσφέρει μια αίσθηση δύναμης, μια αιτιώδης επεξήγηση είναι έγκυρη, σωστή και «άληθεύει». Ένας τέτοιος όρισμός της αλήθειας είναι έντελώς σχετικιστικός και πραγματιστικός. Θέτει το επίχειρημα ότι κανένα επεξηγηματικό σύστημα δεν έχει την πρωτοκαθεδρία ή το αποκλειστικό δικαίωμα, ότι κανένα σύστημα δεν είναι το σωστό, το θεμελιώδες ή το «βαθύτερο» (και επομένως το καλύτερο).

Ο θεραπευτής μπορεί να προσφέρει στον θεραπευόμενο διάφορες έρμηνείες, για να καταστήσει σαφές το ίδιο ζήτημα· ή καθεμιά τους μπορεί να προέρχεται από διαφορετικό πλαίσιο αναφοράς, και καθεμιά μπορεί να «άληθεύει». Κάθε είδους εξηγήσεις –φροϋδικές, διαπροσωπικές, αντικειμενοτρόπων σχέσεων, ψυχολογίας του έαυτού, θεωρίας της προσκόλλησης (*attachment theory*), ύπαρξιακές, συναλλακτικές αναλυτικές (*transactional analytic*), γιουνγκιανές, γκεστάλτ, υπερπροσωπικές (*transpersonal*), γνωσιακές, συμπεριφορικές– μπορούν όλες να άληθεύουν συγχρόνως. Καμιά, παρ'όλους τους έντονους ισχυρισμούς περί του αντιθέτου, δεν έχει το αποκλειστικό δικαίωμα στην αλήθεια. Όλες άλλωστε βασίζονται στη φαντασιακή δομή του «σάν νά». Όλες λένε, «Συμπεριφέρεσαι (ή αισθάνεσαι) σάν το τάδε πράγμα να ήταν αλήθεια». Το ύπερεγώ, το *id*, το *εγώ*: τα αρχέτυπα· το αίτημα του άρρενος (*masculine protest*)· τα έσωτερικευμένα αντικείμενα· το έαυτοαντικείμενο· ό μεγαλειώδης έαυτός και το παντοδύναμο αντικείμενο· οι καταστάσεις του *εγώ* που άνταναικλούν τον γονέα, το παιδί και τον *ένήλικο* – τίποτα από αυτά δεν ύπάρχει πραγματικά. Είναι όλα *επινοήσεις*, είναι όλα ψυχολογικές κατασκευές που δημιουργήθηκαν για μια εύκολότερη σημασιοδότηση. Δικαιολογούν την ύπαρξή τους μόνο εξαιτίας των επεξηγηματικών τους δυνάμεων.²⁹

Επομένως τί κάνουμε, *έγκαταλείπουμε* τις προσπάθειές μας να παρέχουμε *άκριβείς*, *έμπεριστατωμένες* *έρμηνείες*; Καθόλου. Απλώς *άναγνωρίζουμε* το σκοπό και τη λειτουργία της *έρμηνείας*. Κάποιες μπορεί να είναι *άνώτερες* από άλλες, *όχι* *έπειδή* είναι *βαθύτερες* *άλλά* *γιατί* *έχουν* *μεγαλύτερη* *επεξηγηματική* *ισχύ*, είναι *πιό* *πιστευτές*, προσφέρουν *μεγαλύτερη* *κυριάρχηση* και *επομένως* είναι *πιό* *χρήσιμες*. Προφανώς, οι *έρμηνείες* *πρέπει* να *κόβονται* και να *ράβονται* στα *μέτρα* του *άποδέκτη*. Γενικά οι *θεραπευτικές* *παρεμβάσεις* είναι *πιό* *άποτελεσματικές*, αν *βγάζουν* *νόημα*, αν *στηρίζονται* από *κάποια* *γερά* *έπιχειρήματα* με *λογική* *συνέπεια*, αν *τίς* *ένισχύει* ή *έμπειρική* *παρατήρηση*, αν «*δίνουν* *την* *αίσθηση*» ότι είναι *σωστές*,

ή αν συμφωνούν ή «κολλάνε» με το πλαίσιο αναφοράς του θεραπευόμενου και με τον έσωτερικό του κόσμο και αν μπορούν να γενικευτούν και να εφαρμοστούν σε πολλές ανάλογες καταστάσεις στη ζωή του θεραπευόμενου.

Οι έρμηνείες ανώτερης τάξης (*higher-order interpretations*) προσφέρουν συνήθως στον θεραπευόμενο μια καινοφανή επεξήγηση για κάποιο γενικό μοτίβο συμπεριφοράς (σε αντιπαράθεση με ένα μεμονωμένο χαρακτηριστικό ή πράξη). Ο νεωτερισμός της επεξήγησης του θεραπευτή προέρχεται από την αντικειμενική όπτική του γωνία και από το ασυνήθιστο πλαίσιο αναφοράς του, που επιτρέπει μια πρωτότυπη σύνθεση των δεδομένων. Πράγματι, τα δεδομένα είναι συχνά υλικό, το οποίο ο θεραπευόμενος έχει παραβλέψει ή για το οποίο δεν έχει επίγνωση.

Μέχρι ποιού σημείου είμαι διατεθειμένος να υπερασπιστώ αυτήν τη σχετικιστική θέση, αν με πιέσουν; Όταν παρουσιάζω τη θέση αυτή σε εκπαιδευόμενους, αντιδρούν κάνοντάς μου έρωτήσεις, όπως: Αυτό σημαίνει ότι και μια άστρολογική επεξήγηση είναι έγκυρη στην ψυχοθεραπεία; Τέτοιου είδους έρωτήσεις με κάνουν να αισθάνομαι άβολα, αλλά όφειλω να απαντήσω καταφατικά. Αν μια άστρολογική ή σαμανιστική ή μαγική επεξήγηση ενισχύει μια αίσθηση κυριαρχησης και οδηγεί σε μια έσωτερική, προσωπική αλλαγή, τότε είναι μια έγκυρη επεξήγηση. Υπάρχουν πολλά στοιχεία από τη διαπολιτισμική ψυχιατρική έρευνα που υποστηρίζουν αυτή τη θέση: η επεξήγηση πρέπει να είναι συνεπής με τις αξίες και το πλαίσιο αναφοράς της ανθρώπινης κοινότητας, στην οποία ζει ο άσθενής. Στις περισσότερες πρωτόγονες κουλτούρες, συχνά μόνο η μαγική ή θρησκευτική επεξήγηση είναι αποδεκτή, και επομένως έγκυρη και αποτελεσματική.³⁰

Οι άναθεωρητές της ψυχανάλυσης επισημαίνουν κάτι ανάλογο και υποστηρίζουν ότι οι προσπάθειες ανακατασκευής και σύλληψης της ιστορικής «αλήθειας» είναι μάταιες: είναι πολύ πιό σημαντικό για τη διαδικασία της αλλαγής να κατασκευαστούν εύλογες, προσωπικές αφηγήσεις (*narratives*) με νόημα.³¹ Το παρελθόν δεν είναι στατικό: όλοι οι έμπειροι θεραπευτές γνωρίζουν ότι η διαδικασία της έξερεύνησης και της κατανόησης μεταβάλλει την ανάμνηση του παρελθόντος. Πράγματι, η σύγχρονη νευροβιολογική έρευνα μάς λέει ότι, κάθε φορά που έχουμε πρόσβαση σε μια παλιά μνήμη, την τροποποιούμε αυτόματα σύμφωνα με τα τρέχοντα συγκείμενά μας, και η άναθεωρημένη μνήμη επιστρέφει για μακροπρόθεσμη αποθήκευση στη θέση της αρχικής μνήμης.³²

Μια έρμηνεία, ακόμα και η πιό επεξεργασμένη, δεν προσφέρει κανένα όφελος, αν ο θεραπευόμενος δεν την ακούσει. Οι θεραπευτές πρέπει να φροντίζουν να έλεγχουν τα τεκμήριά τους μαζί με τον θεραπευόμενο και να παρουσιάζουν την επεξήγηση με σαφήνεια. (Να είστε σαφείς: αν δεν μπορείτε να είστε απόλυτα σαφείς, είναι πιθανό η επεξήγηση να είναι σαθρή

ή να μην την και συχνά λέγεται, ο

Μην περιμένετε Μερικές φορές μια μέρα θα τουρα; Ίσως να αναγονότα στο περιδνειρα, κάποιου ότι η έρμηνεία δε μενου με τον θερμα, ένα μέλος με τον θεραπευτή, (έκτός από μια και η πιό διακρπευόμενος μπορε της ανώτερης αν κτᾶ τη μέγιστη μα αποδοχῆς κα

Μερικές φορές έρμηνεία που δέλη της ομάδας ε με εκείνες των νείες αυτές, με ως θεραπευόμεμη η μια ενοιικ

Μια ολοκληρ έρμηνείας θα απ σχολῶν και μοκατά πολὺ τὸ ἀ ες συνδέονται δι σιάσουμε:

1. η χρήση τοῖ
2. ὁ διαδικασιο
3. η μεταβίβα

Στὸ ὑπόλοιπ τῆ μεταβίβαση σιακή αναλυτικ βίβασης μπορεῖ τὸ ἐπόμενο κεφ

ή να μην την καταλαβαίνετε ούτε έσείς ό ίδιος. (Ο λόγος δέν είναι, όπως συχνά λέγεται, ότι μιλάτε άπευθείας στο άσυνείδητο του θεραπευόμενου.)

Μην περιμένετε ότι ό θεραπευόμενος θα άποδεχτεί πάντα μιá έρμηνεία. Μερικές φορές μπορεί να άκούσει πολλές φορές την ίδια έρμηνεία, ώσπου μιá μέρα θα του φανεί ότι «κολλάει». Γιατί του κολλάει εκείνη την ήμέρα; Ίσως να ανακάλυψε κάποια στοιχεία που την έπαληθεύουν από νέα γεγονότα στο περιβάλλον του ή από την άνάδυση, στη φαντασίωση ή στα όνειρα, κάποιου ύλικού που ως τότε ήταν άσυνείδητο. Σημειώστε επίσης ότι ή έρμηνεία δέν πρόκειται να «κολλήσει», ώσπου ή σχέση του θεραπευόμενου με τον θεραπευτή να είναι αυτή άκριβώς που πρέπει. Για παράδειγμα, ένα μέλος μιáς ομάδας που νιώθει άπειλημένο και άνταγωνιστικό προς τον θεραπευτή, δέν είναι πιθανό να βοηθηθεί από οποιαδήποτε έρμηνεία (έκτός από μιá έρμηνεία που να καθιστά σαφή τή μεταβίβαση). Άκόμα και ή πιο διακριτικά έκφρασμένη έρμηνεία θα άποτύχει, έπειδή ό θεραπευόμενος μπορεί να νιώσει ήττημένος ή ταπεινωμένος από την άπόδειξη τής άνώτερης άντιληπτικής ικανότητας του θεραπευτή. Μιá έρμηνεία άποκτά τή μέγιστη άποτελεσματικότητά της, μόνο όταν δίνεται μέσα σε κλίμα άποδοχής και έμπιστοσύνης.

Μερικές φορές ένας θεραπευόμενος θα δεχτεί από ένα άλλο μέλος μιá έρμηνεία που δέν θα τή δεχόταν από τον θεραπευτή. (Θυμηθείτε ότι τά μέλη τής ομάδας είναι άπολύτως ικανά να κάνουν έρμηνείες τό ίδιο χρήσιμες με εκείνες τών θεραπευτών, και οι θεραπευόμενοι θα άποδεχτούν τις έρμηνείες αυτές, με τον όρο ότι και τό άλλο μέλος έχει άποδεχτεί τό ρόλο του ως θεραπευόμενου και δέν κάνει έρμηνείες, για να άποκτήσει κύρος, δύναμη ή μιá εύνοϊότερη θέση στην έκτίμηση του συντονιστή.)

Μιá ολοκληρωμένη παρουσίαση τών διαφόρων τύπων άποτελεσματικής έρμηνείας θα άπαιτούσε να περιγράψουμε τον μεγάλο άριθμό έρμηνευτικών σχολών και μοντέλων ομάδικής ψυχοθεραπείας — ένα έργο που ξεπερνά κατά πολύ τό άντικείμενο αυτού του βιβλίου.³³ Τρεις παραδοσιακές έννοιες συνδέονται όμως τόσο βαθιά με την έρμηνεία, που αξίζει να τις παρουσιάσουμε:

1. ή χρήση του παρελθόντος
2. ό διαδικασιακός σχολιασμός τής ομάδας ως συνόλου
3. ή μεταβίβαση

Στό υπόλοιπο αυτού του κεφαλαίου θα άσχοληθώ με τά δύο πρώτα. Με τή μεταβίβαση συνδέονται τόσο πολλά έρμηνευτικά συστήματα (ή παραδοσιακή άναλυτική θεωρία μάλιστα κηρύσσει ότι μόνο ή έρμηνεία τής μεταβίβασης μπορεί να είναι άποτελεσματική), ώστε άφιερώνω ολοκληρωτικά τό επόμενο κεφάλαιο στο ζήτημα τής μεταβίβασης και τής διαφάνειας.

Η ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ ΠΑΡΕΛΘΟΝΤΟΣ

Υπερβολικά συχνά η έπεξήγηση συγχέεται με τη μελέτη των «άπαρχων», της καταγωγής, της αρχικής πηγής. Παρότι, όπως ανέφερα, ένα έπεξήγηματικό σύστημα μπορεί να όρίζει με έπιτυχία την «αίτία» μιās συμπεριφορās, από τη δική του όπτική γωνία, πολλοί θεραπευτές συνεχίζουν να πιστεύουν ότι οι «πραγματικές», οι «βαθύτερες» αίτιες τής συμπεριφορās δέν μπορούν να βρεθούν παρά μόνο στο παρελθόν. Τη θέση αυτή την είχε υποστηρίξει σθεναρά ό Φρόντ που υπήρξε ένας άφοσιωμένος ψυχοκοινωνικός αρχαιολόγος. Ός τό τέλος τής ζωής του δέν έγκατέλειψε ούτε την αναζήτησή του για την πρωτογενή (primordial) —δηλαδή την πιό πρώιμη— έπεξήγηση ούτε την πεισματική έπιμονή του ότι η έπιτυχία τής θεραπείας έξαρτάται άποκλειστικά από την άνασκαφή των πιό πρώιμων στρωμάτων των άναμνήσεων τής ζωής. Η ιδέα ότι τό παρόν άποτελεί μόνο ένα μικρό τμήμα τής ζωής του άνθρώπου και ότι η σύγχρονη ζωή διαμορφώνεται από τις τεράστιες συνεισφορές του παρελθόντος, είναι βαθιά χαραγμένη στην άποψη του δυτικού κόσμου για τό χρόνο.³⁴ Όπως είναι κατανοητό, αυτό έχει ως άποτέλεσμα τά παραδοσιακά ψυχοδυναμικά έγχειρίδια τής όμαδικής θεραπείας να δίνουν μεγάλη έμφαση στο παρελθόν.³⁵

Όστόσο οι ισχυροί και άσυνείδητοι παράγοντες που έπηρεάζουν την ανθρώπινη συμπεριφορά με κανέναν τρόπο δέν περιορίζονται στο παρελθόν. Η σύγχρονη αναλυτική θεωρία κάνει διάκριση ανάμεσα στο παρελθόν άσυνείδητο (τό παιδί μέσα στον ένήλικο) και στο παρόν άσυνείδητο (τις υπάρχουσες στο παρόν άσυνείδητες σκέψεις, φαντασιώσεις και παρορμήσεις που έπηρεάζουν τά συναισθήματά μας και τις πράξεις μας).³⁶ Έπιπλέον, όπως θά υποστηρίξω, τó μέλλον, όπως και τó παρελθόν και τó παρόν, είναι κι αυτό ένας σημαντικός καθοριστικός παράγοντας τής συμπεριφορās.

Τό παρελθόν μπορεί να έπηρεάσει τη συμπεριφορά μας μέσα από δρόμους που έχουν περιγραφεί όλοκληρωμένα από τούς θεωρητικούς τής παραδοσιακής ψυχανάλυσης και από τούς θεωρητικούς τής μάθησης (παράξενοι συνοδοιπόροι). Όμως τó «όχι άκόμα», τó μέλλον, είναι ένας έξίσου ισχυρός καθοριστικός παράγοντας τής συμπεριφορās, και μπορεί κανείς να υποστηρίξει πλήρως την ιδέα του μελλοντικού ντετερμινισμού. Μέσα μας έχουμε πάντοτε μιá αίσθηση σκοπού, έναν έξιδανικευμένο έαυτό, μιá σειρά από στόχους για τούς όποιους άγωνιζόμαστε, έναν θάνατο πρός τον όποιο κατευθυνόμαστε. Αυτοί οι παράγοντες, συνείδητοι και άσυνείδητοι, δημιουργούν όλοι μιá γέφυρα πρός τó μέλλον και έπηρεάζουν βαθύτατα τη συμπεριφορά μας. Σίγουρα η γνώση τής απομόνωσής μας, τής μοίρας μας και του τελικού θανάτου μας έπηρεάζει βαθιά τη συμπεριφορά μας και την έσωτερική μας έμπειρία. Παρότι γενικά τά κρατάμε έξω από τó συνείδητό, τά τρομακτικά ένδεχόμενα τής ύπαρξής μας έπιδρούν πάνω μας άδιά-

κοπα. Έίτε με τούς ποθ θάνατο πισσομε μιá ύλικών μνημηματική ίε χρονική έν αιτιότητα κτυπο των

Με λίγα κεντρων κύ που περικλεθεραπευόμεππει ένα σι ότι θά άποξφτασαν να άναμονή τη καθώς κινοί μας μπορεί από τη φύσ από τη φύσ δυνάμεις το κλινικό παρ

Δύο θες συναισθη και οι έ ποιήσης μιá συνισώσεώι σκοτώθη σήλευε : φρόντιζε είδους φροντίδα κα του, ρεύοντα Η κ σεις τοι ση για τ στην πο

κοπα. Είτε αγωνιζόμαστε να τα αποδιώξουμε περιβάλλοντας τον εαυτό μας με τους πολλούς περισπασμούς της ζωής είτε επιχειρούμε να νικήσουμε το θάνατο πιστεύοντας στη μετά θάνατον ζωή ή αγωνιζόμενοι να κατακτήσουμε μια συμβολική άθανασία που παίρνει τη μορφή των παιδιών, των ύλικών μνημείων και της δημιουργικής έκφρασης. Έκτός από την επεξηγηματική ισχύ του παρελθόντος και του μέλλοντος, υπάρχει και μια τρίτη χρονική έννοια που επιχειρεί να εξηγήσει τη συμπεριφορά: η έννοια της αιτιότητας κατά τον Γαλιλαίο, η οποία εστιάζει στο παρόν - στον αντίκτυπο των τρεχουσών δυνάμεων.

Με λίγα λόγια, οι επεξηγήσεις προκύπτουν από τη διερεύνηση των όμοκεντρων κύκλων των παροντικών κινήτρων, συνειδητών και ασυνείδητων, που περικλείουν τους θεραπευόμενους μας. Άς πάρουμε ένα παράδειγμα: οι θεραπευόμενοι μπορεί να έχουν μια ανάγκη να επιτεθούν, ή όποια καλύπτει ένα στρώμα επιθυμιών εξάρτησης που δεν τις εκφράζουν, από φόβο ότι θα απορριφθούν. Σημειώστε ότι δεν χρειάζεται να ρωτήσουμε πώς έφτασαν να είναι τόσο εξαρτητικοί. Στην πραγματικότητα, το μέλλον (ή άναμνηση της απόρριψης) παίζει πάλι κεντρικό ρόλο στην έρμηνεία. Έτσι, καθώς κινούμαστε λιγγωδώς μέσα στο χώρο, ή τροχιά της συμπεριφοράς μας μπορεί να θεωρηθεί ότι δέχεται τριπλή έπιρροή: από το παρελθόν - από τη φύση και την κατεύθυνση της άρχικης ώθησης από το μέλλον - από τη φύση του στόχου που μάς προσκαλεί και από το παρόν - από τις δυνάμεις του παροντικού πεδίου που άσκούνται πάνω της. Δείτε αυτό το κλινικό παράδειγμα:

Δύο θεραπευόμενες, ή Έλεν και ή Κάρολ, εξέφραζαν έντονα σεξουαλικά συναισθήματα προς τον θεραπευτή της ομάδας. (Άξίζει να σημειωθεί ότι και οι δύο γυναίκες είχαν ένα ιστορικό μαζοχιστικής σεξουαλικής ικανοποίησης - που για την ακρίβεια άποτελοῦσε το κύριο αίτημά τους.) Σε μια συνάντηση ανέφεραν καθαρά το περιεχόμενο των σεξουαλικών φαντασιώσεών τους για τον θεραπευτή. Η Έλεν φαντασίωνε ότι ο άντρας της σκοτώθηκε, ή ίδια πάθαινε μια ψυχωτική κρίση, και ο θεραπευτής τη νοσήλευε και την περιέθαλπε προσωπικά, τη λίκνιζε στην άγκαλιά του και φρόντιζε όλες τις σωματικές της ανάγκες. Η Κάρολ είχε διαφορετικού είδους φαντασιώσεις. Άναρωτιόταν αν ο θεραπευτής άπολάμβανε άρκετη φροντίδα στο σπίτι του. Φαντασίωνε συχνά ότι κάτι συνέβαινε στη γυναίκα του, και ότι ή ίδια τον φρόντιζε καθαρίζοντας το σπίτι του και μαγειρεύοντας τα γεύματά του.

Η κοινή τους σεξουαλική έλξη (ή όποια, όπως δείχνουν οι φαντασιώσεις τους, δεν ήταν γενετήσια-σεξουαλική) είχε πολύ διαφορετική εξήγηση για την καθεμιά τους. Ο θεραπευτής έπισήμανε στην Έλεν πόσο συχνά στην πορεία της ομάδας υπέφερε από σωματικές άρρώστιες ή από σοβαρές

ψυχολογικές ύποτροπές. Αναρωτήθηκε μήπως βαθιά μέσα της ένιωθε ότι ο μόνος τρόπος με τον οποίο μπορούσε ν' αποκτήσει την αγάπη του και την αγάπη των υπόλοιπων μελών, ήταν κάποια μορφή αυτοκαταστροφής. Αν αυτό ίσχυε, τότε δεν το κατόρθωσε ποτέ. Τις περισσότερες φορές αποθάρρυνε και ματαίωνε τους άλλους. Ακόμα πιο σημαντικό ήταν το γεγονός ότι, όσο συμπεριφερόταν με τρόπους που της προκαλούσαν τόση ντροπή, δεν μπορούσε ν' αγαπήσει τον εαυτό της. Ο θεραπευτής τόνισε ότι ήταν κρίσιμο για την Έλεν ν' αλλάξει το μοτίβο αυτό, αφού υπονόμουμε τη θεραπεία της: φοβόταν να καλυτερέψει, γιατί ένιωθε ότι αυτό θα σήμαινε μια αναπόφευκτη απώλεια αγάπης και φροντίδας.

Στά σχόλιά του προς την Κάρολ ο θεραπευτής συνέκρινε αρκετές πλευρές της συμπεριφοράς της: την αυτουποτίμησή της, την άρνησή της να αξιώσει αυτά που δικαιούνταν, την αδυναμία της να κάνει τους άντρες να ενδιαφερθούν γι' αυτήν. Η φαντασίωσή της ότι φρόντιζε τον θεραπευτή, απεικόνιζε τα κίνητρό της: ή Κάρολ πίστευε ότι, αν έδειχνε αρκετή αυτοθυσία, αν έκανε τον θεραπευτή να νιώσει πολύ υποχρεωμένος απέναντί της, τότε, με αμοιβαίο τρόπο, θα έπαιρνε την αγάπη που ζητούσε. Όμως και η Κάρολ πάντα αποτύγγανε στην αναζήτηση της αγάπης, όπως και η Έλεν. Η αιώνια κολακεία της, ο τρόμος της για τη διεκδίκηση, ή συνεχής απαξίωση του εαυτού της, το μόνο που κατόρθωναν ήταν να την κάνουν να φαίνεται βαρετή και άτολμη σ' εκείνους που επιθυμούσε περισσότερο να την εκτιμήσουν. Και η Κάρολ, όπως η Έλεν, στριφογύριζε σ' έναν φαύλο κύκλο που είχε δημιουργήσει μόνη της: όσο αποτύγγανε να κερδίσει την αγάπη, τόσο πιο απεγνωσμένα επαναλάμβανε το ίδιο αυτοκαταστροφικό μοτίβο - τον μοναδικό δρόμο συμπεριφοράς που γνώριζε ή που τολμούσε να διαδραματίσει. Ήταν ένας φαύλος κύκλος συστηματικός και συγκροτημένος, που αυτοενισχύοταν και υπονόμουμε τον ίδιο της τον εαυτό.

Έδώ λοιπόν έχουμε δύο θεραπευόμενες με ένα παρόμοιο μοτίβο συμπεριφοράς: ένα «σεξουαλικό» πάθος για τον θεραπευτή. Ο θεραπευτής όμως έδωσε δύο διαφορετικές έρμηνείες που αντικατόπτριζαν δύο διαφορετικούς δυναμικούς δρόμους προς τον ψυχικό μαζοχισμό. Και στις δύο έρμηνείες ο θεραπευτής συγκέντρωσε αρκετές πλευρές της συμπεριφοράς της θεραπευόμενης μέσα στην ομάδα, καθώς και φαντασιωτικό υλικό, και πρότεινε ότι, αν διατυπώνονταν συγκεκριμένες υποθέσεις του τύπου «σαν να» (για παράδειγμα, ότι η Έλεν φερόταν σαν να μπορούσε ν' αποκτήσει την αγάπη του θεραπευτή μόνο παρουσιάζοντας τον εαυτό της να έχει υποστεί μεγάλο τραυματισμό, και ότι η Κάρολ φερόταν σαν να μπορούσε ν' αποκτήσει την αγάπη του μόνο υπηρετώντας τον κατ' αυτόν τον τρόπο και επιβάλλοντας του έτσι ένα χρέος απέναντί της), τότε και η υπόλοιπη συμπεριφορά τους «έβγαζε νόημα».

Και οι δύο στη μελλοντική έρμηνεία τους στη ζωή δύο αφορούσαν την πεποίθησή τους τρόπους: την επικόλληση θεϊκής.

Ένα άξεπ κρινό παρελθ γνωσης. Έξ από ποῦ θά κάποια ὄψιμη ἢ ἀδιάλλακτο γόρδιο δεσμέ

Ἄλλωστε τερο ἀπ' ὅσο ἀπὸ μᾶς μόν Ὁ Jerome F. ρατεταμένη μενων ἔμπει λεκτικά τὸ τ ρα γιὰ τὸν ἐ τοῦ ἑαυτοῦ ρεῖ νὰ ἀνασ λέσει κάποι του μπορεῖ φιγοῦρες πο ἀρχίσει νὰ ἰλοπροαίρετο πτικὲς ἀλήθ λικ ἀνασυνθ ἀκόμα περι ἀπλή ἀνασκ λο. Σημειῶν ραρεία παρ ὁποῖες με τ τοῦ παρελθ Ἄν ἡ ἀν γωγῆς, καὶ

Και οι δύο έρμηνείες είχαν μεγάλη δύναμη και σημαντικό αντίκτυπο στη μελλοντική συμπεριφορά των δύο γυναικών. Κι όμως, καμία από τις δύο έρμηνείες δεν έθιξε το ερώτημα, «Πώς έγινες έτσι; Τί συνέβη να είσαι έτσι;» Αντίθετα, και οι δύο άφοροῦσαν μοτίβα που δροῦσαν στο παρόν: την επιθυμία για αγάπη, την πεποίθηση ότι η αγάπη μπορούσε να αποκτηθεί μόνο με συγκεκριμένους τρόπους, τη θυσία της αυτονομίας, την ντροπή που αυτή προκαλούσε, την επακόλουθη αύξημένη ανάγκη για ένα σημάδι αγάπης, και ούτω καθεξής.

Ένα άξεπέραστο πρόβλημα με τις έπεξηγήσεις που βασίζονται στο μακρινό παρελθόν, είναι ότι έμπεριέχουν το σπόρο της θεραπευτικής απόγνωσης. Έξοῦ και το παράδοξο: αν το παρελθόν μάς καθορίζει απόλυτα, από πού θα προέλθει ή ικανότητα να αλλάξουμε; Όπως είναι φανερό σε κάποια όψιμα έργα του, όπως το *Ανάλυση τελειωμένη και μη τελειωμένη*, ή αδιάλλακτα ντετερμινιστική άποψη του Φρόυντ τον οδήγησε σε αυτόν τον γόρδιο δεσμό, τον όποιο δεν ξεπέρασε ποτέ.

Άλλωστε το παρελθόν δεν καθορίζει το παρόν και το μέλλον περισσότερο απ' όσο καθορίζεται από αυτά. Το παρελθόν ύπάρχει για τον καθέναν από μάς μόνο έτσι όπως το συνθέτουμε στο παρόν με όρίζοντα το μέλλον. Ο Jerome Frank μάς υπενθυμίζει ότι οι θεραπευόμενοι, ακόμα και σε παρατεταμένη θεραπεία, ανακαλοῦν μόνο ένα ελάχιστο τμήμα των προηγούμενων έμπειριών τους και μπορεί να ανακαλοῦν και να ανασυνθέτουν επιλεκτικά το παρελθόν έτσι, ώστε να συμφωνεί με την άποψη που έχουν τώρα για τον εαυτό τους.³⁷ Όπως ένας θεραπευόμενος τροποποιεί την εικόνα του εαυτού του (ως αποτέλεσμα της θεραπείας), με τον ίδιο τρόπο μπορεί να ανασυνθέσει και το παρελθόν. Μπορεί, για παράδειγμα, να ανακαλέσει κάποια ξεχασμένα από πολύ καιρό θετικά βιώματα με τους γονείς του· μπορεί να τους εξανθρωπίσει και, αντί να τους βιώνει σολιψιστικά (ως φιγούρες που υπήρχαν προς χάριν της ύπηρεσίας που του προσέφεραν), ν' αρχίσει να τους καταλαβαίνει, να τους βλέπει σαν βασανισμένους και καλοπροαίρετους ανθρώπους που πάλευαν ν' αντιμετώπισουν τις ίδιες συντριπτικές αλήθειες της ανθρώπινης μοίρας που αντιμετώπιζει και ο ίδιος. Μόλις ανασυνθέσει το παρελθόν, αυτό το νέο παρελθόν μπορεί να επηρεάσει ακόμα περισσότερο την αυτοεκτίμησή του· όμως ή ανασύσταση και όχι ή απλή ανασκαφή του παρελθόντος είναι αυτή που παίζει αποφασιστικό ρόλο. Σημειώστε ένα παράπλευρο εύρημα της έρευνας: ή αποτελεσματική θεραπεία παράγει περαιτέρω ανακλήσεις αναμνήσεων του παρελθόντος, οι όποιες με τη σειρά τους τροποποιούν ακόμα περισσότερο την ανασύσταση του παρελθόντος.³⁸

Αν ή αναζήτηση της εξήγησης δεν γίνεται με το σκεπτικό της καταγωγής, και αν το πιο ισχυρό έστιακό σημείο της ομάδας είναι το άριστο-

ρικό *έδω-και-τώρα*, τότε τὸ παρελθὸν δὲν παίζει κανέναν ἀπολύτως ρόλο στὴν ὁμαδική θεραπευτική διαδικασία; Φυσικά και παίζει! Τὸ παρελθὸν ἐπισκέπτεται ἀδιάκοπα τὴν ὁμάδα κι ἀκόμα πιὸ ἀδιάκοπα τὸν ψυχικὸ κόσμο τοῦ καθενὸς ἀπὸ τὰ μέλη τῆς στὴ διάρκεια τῆς θεραπείας. Εἶναι συχνό, γιὰ παράδειγμα, μιὰ συζήτηση γιὰ τὸ παρελθὸν νὰ παίζει σημαντικό ρόλο στὴν ἀνάπτυξη τῆς συνεκτικότητας τῆς ὁμάδας, αὐξάνοντας τὴν κατανόηση και τὴν ἀποδοχή ἀνάμεσα στὰ μέλη.

Τὸ παρελθὸν εἶναι συχνὰ ἀνεκτίμητο στὴν ἐπίλυση τῶν συγκρούσεων. Φανταστεῖτε, ἄς ποῦμε, ὅτι δύο θεραπευόμενοι εἶναι ἐγκλωβισμένοι σὲ μιὰ διαμάχη, στὴν ὁποία δὲν διαφαίνεται συμφιλίωση, κι ὅτι ὁ καθένας τους βρίσκει πολλές πλευρὲς τοῦ ἄλλου ἀποκρουστικές. Συχνὰ ἡ ὀλοκληρωμένη κατανόηση τῆς ἀναπτυξιακῆς ὁδοῦ, μέσα ἀπὸ τὴν ὁποία ὁ καθένας τους ἔφτασε νὰ ἔχει τὴ συγκεκριμένη θεώρηση γιὰ τὸν κόσμο, μπορεῖ νὰ δώσει και πάλι ἀνθρώπινο πρόσωπο στὴ διαμάχη τους. Ἐνας ἄντρας μὲ ἕνα ὕφος βασιλικῆς ὑπεροφίας και συγκαταβατικότητας μπορεῖ ξαφνικὰ νὰ φανεῖ κατανηγός, ἀκόμα και ἔλκυστικός, ὅταν μάθουμε γιὰ τοὺς μετανάστες γονεῖς του και γιὰ τὸν ἀπεγνωσμένο ἀγῶνα του νὰ ὑπερβεῖ τὴν ἀθλιότητα τῆς παιδικῆς ἡλικίας ποὺ ἔζησε σὲ μιὰ φτωχογειτονιά. Οἱ ἄνθρωποι κερδίζουν, ὅταν οἱ ἄλλοι μέσα στὴν ὁμάδα τοὺς γνωρίζουν και τοὺς ἀποδέχονται ὀλοκληρωτικά· ἡ γνώση τῆς διαδικασίας διαμόρφωσης τοῦ ἄλλου εἶναι ἕνα πλούσιο και συχνὰ ἀναντικατάστατο βοήθημα, γιὰ νὰ γνωρίσει κανεὶς αὐτὸν τὸν ἄλλο.

Ὁ ἀνιστορικός διαδραστικός ἐστιασμός στὸ *έδω-και-τώρα* δὲν ἐπιτυγχάνεται ποτὲ ὀλοκληρωτικά. Οἱ συζητήσεις γιὰ τὶς μελλοντικές προσδοκίες, ἀνησυχητικές και ἐπιθυμητές, και γιὰ τὶς ἐμπειρίες τοῦ παρελθόντος και τοῦ παρόντος, εἶναι ἕνα ἀναπόσπαστο κομμάτι τοῦ ἀνθρώπινου διαλόγου. Τὸ σημαντικό στὴν ὁμαδική θεραπεία εἶναι ποῦ βρίσκεται ὁ τόνος· τὸ παρελθὸν εἶναι ὁ ὑπὲρτης και ὄχι ὁ ἀφέντης. Εἶναι σημαντικό, γιὰτὶ δίνει μιὰ ἐξήγηση γιὰ τὴν τωρινὴ πραγματικότητα τοῦ θεραπευόμενου, ποὺ βρίσκεται στὴ διαδικασία τοῦ ξεδιπλώματος σὲ σχέση μὲ τὰ ἄλλα μέλη τῆς ὁμάδας. Ὅπως δηλώνει ὁ Rycroft: «Εἶναι πιὸ λογικὸ νὰ λέμε ὅτι ὁ ἀναλυτὴς κάνει κάποιες ἐξορμήσεις στὴν ἱστορικὴ ἔρευνα, γιὰ νὰ κατανοήσει κάτι ποὺ παρεμποδίζει τὴν ἐπικοινωνία του στὸ παρὸν μὲ τὸν ἀσθενή (μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ποὺ ἕνας μεταφραστὴς μπορεῖ νὰ στραφεῖ στὴν ἱστορία, γιὰ νὰ φωτίσει ἕνα στρυφνὸ κείμενο), παρά νὰ λέμε ὅτι δημιουργεῖ μιὰ ἐπαφή μὲ τὸν ἀσθενή, γιὰ νὰ ἀποκτήσει πρόσβαση στὰ δεδομένα τῆς βιογραφίας του».³⁹

Γιὰ νὰ χρησιμοποιήσουμε τὸ παρελθὸν μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο, χρειαζόμαστε μιὰ ἀνακλητική τεχνικὴ διαφορετικὴ ἀπὸ ἐκείνη ποὺ χρησιμοποιεῖται συχνὰ στὴν ἀτομικὴ ψυχοθεραπεία. Ἄντὶ γιὰ μιὰ προσεκτικὴ σφαιρικὴ ἱστορικὴ ἐπισκόπηση, οἱ ὁμαδικοὶ θεραπευτὲς ἐπιχειροῦν περιοδικὰ μιὰ ἀνάλυση κατὰ τομεῖς, στὴν ὁποία διερενοῦν τὴν ἀνάπτυξη κάποιας συγ-

κεκριμένης διατ
τοῦ παρελθόντο
δική θεραπεία.
ὀλοκληρώνουν μ
μὴν τοὺς εἶναι

Ἡ ἔλλειψη
πεντικὴ ὁμάδα,
κάθε θεραπευόμ
ραπείας. Ὁ ἐντ
φυσικά ὡς τελι
μέλη τῆς ὁμάδι
βα γιὰ τὴ δουλ
τοὺς φίλους τοι

Στὸ τέλος τ
τικὲς βελτιώσει
συζητηθεῖ ρητὰ
ραπευόμενου μί
στὸ παρελθόν.
ματὰ τους γιὰ
πολλοῦ. Ἐτσι
διεργασίας, και
πηλῆς, σημαντι
ὅμως εἶναι ἕνα
συνάντηση τῆς
θυσιάζαμε τὴ
και-τώρα.

Ο ΔΙΑΔΙΚΑΣ

(GR

Μερικοὶ συντο
μενα τῆς ὁμάδ
χρησιμοποιοῦν
Ἐπιχειροῦν νὰ
ταρχικό τῆς ἐρ
τὰ μέλη τῆς, τ
γο στὸ περιστι
ρουσίασα στὴν
τῆς εἶχε πολλέ
τὶς ὁποῖες ἦταν

κεκριμένης διαπροσωπικής στάσης. Κατά συνέπεια, πολλές άλλες πλευρές του παρελθόντος του θεραπευόμενου δεν συζητούνται διεξοδικά στην ομαδική θεραπεία. Είναι συνηθισμένο, λόγου χάρη, οι ομαδικοί θεραπευτές να ολοκληρώνουν μια επιτυχημένη ψυχοθεραπεία με έναν θεραπευόμενο και να μην τους είναι γνωστές πολλές σημαντικές πλευρές της πρώιμης ζωής του.

Η έλλειψη ρητών αναφορών στο παρελθόν, καθώς προχωρεί ή θεραπευτική ομάδα, δεν αποτελεί πιστή αντανάκλαση του βαθμού στον οποίο ο κάθε θεραπευόμενος εξετάζει μέσα του το παρελθόν στη διάρκεια της θεραπείας. Ο έντατικός έστιασμός της προσοχής στο *έδω-και-τώρα* δεν έχει φυσικά ως τελικό στόχο το σχηματισμό σχέσεων διαρκείας ανάμεσα στα μέλη της ομάδας. Αυτός είναι ο ενδιαμέσος σταθμός, είναι η γενική πρόβα για τη δουλειά που πρέπει να κάνει κανείς με την οικογένειά του και τους φίλους του - τα αληθινά σημαντικά πρόσωπα στη ζωή του.

Στο τέλος της θεραπείας οι θεραπευόμενοι συνήθως αναφέρουν σημαντικές βελτιώσεις στη στάση τους μέσα στις σχέσεις, οι οποίες σπάνια είχαν συζητηθεί ρητά στην ομάδα. Πολλές από αυτές αφορούν σχέσεις του θεραπευόμενου με μέλη της οικογένειάς του, οι οποίες πηγαίνουν πολύ πίσω στο παρελθόν. Μάλιστα πολλοί θεραπευόμενοι μεταβάλλουν τα συναισθηματά τους για κάποια μέλη της οικογένειάς τους που έχουν πεθάνει πρό πολλού. Έτσι το παρελθόν παίζει ρόλο στη διαδικασία της θεραπευτικής διεργασίας, και ο θεραπευτής πρέπει να έχει συνείδηση αυτής της σιωπηλής, σημαντικής δουλειάς που παίρνει ο θεραπευόμενος στο σπίτι. Αυτός όμως είναι ένας έμμεσος ρόλος. Αν χρησιμοποιούσαμε επανειλημμένα τη συνάντηση της ομάδας για μια λεπτομερή συζήτηση του παρελθόντος, θα θυσιάζαμε τη θεραπευτική δύναμη του διαδραστικού έστιασμού στο *έδω-και-τώρα*.

Ο ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΚΟΣ ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΟΜΑΔΑΣ ΩΣ ΣΥΝΟΛΟΥ (GROUP-AS-A-WHOLE PROCESS COMMENTARY)

Μερικοί συντονιστές ομάδων επιλέγουν να επικεντρώνονται πολύ σε φαινόμενα της ομάδας στο σύνολό της. Στα σχόλιά τους οι συντονιστές αυτοί χρησιμοποιούν συχνά τις εκφράσεις «η ομάδα», «εμείς» ή «όλοι μας». Επιχειρούν να διασαφηνίσουν τη σχέση ανάμεσα στην ομάδα και στο πρωταρχικό της έργο, ή τη σχέση της ομάδας με τον συντονιστή, με ένα από τα μέλη της, με μια υποομάδα ή με μια κοινή ανησυχία. Γυρίστε για λίγο στο περιστατικό «Είναι εξευτελιστικό να είναι κανείς γονιός» που παρουσίασα στην αρχή του κεφαλαίου. Σε εκείνο το περιστατικό ο θεραπευτής είχε πολλές επιλογές για το σχολιασμό της διαδικασίας, μερικές από τις οποίες ήταν επεξηγήσεις που αφορούσαν την ομάδα στο σύνολό της. Θα

μπορούσε, για παράδειγμα, να θέσει το ζήτημα, μήπως ή «ομάδα» είχε ανάγκη από έναν αποδιοπομπαίο τράγο και μήπως, αφού έφυγε ή Κέητ, αυτόν το ρόλο τον έπαιζε ο Μπάρτζ ή μήπως ή «ομάδα» απέφευγε ένεργά ένα σημαντικό ζήτημα – δηλαδή, την ένοχη εύχαρίστησή της και τους φόβους της για την αποχώρηση της Κέητ.

Σε όλοκληρο το βιβλίο έντάσσω κάθε τόσο σχόλια που άφορούν φαινόμενα της ομάδας ως συνόλου: για παράδειγμα, τον καθορισμό των κανόνων, το ρόλο του αποκλίνοντος, την εύρεση κάποιου αποδιοπομπαίου τράγου, τη μεταδοτικότητα της συγκίνησης, την άνάληψη ρόλων, το σχηματισμό υποομάδων, τη συνεκτικότητα της ομάδας, την ομαδική πίεση, την παλινδρομική έξαρτητικότητα που φουντώνει όταν κανείς ανήκει σε μια ομάδα, την αντίδραση της ομάδας στον τερματισμό της θεραπείας, στην προσθήκη νέων μελών, στην άπουσία του συντονιστή και ούτω καθεξής. Έκτός από αυτά τα κοινά ομαδικά φαινόμενα, στις προηγούμενες εκδόσεις του βιβλίου περιέγραφα μερικές πιο όλοκληρωμένες προσεγγίσεις της ομάδας ως συνόλου, ιδίως τη δουλειά του Wilfred Bion, ή οποία μάς δίνει μια αναλυτική περιγραφή της ψυχολογίας των ομάδων και των άσυνειδητων δυνάμεων που παρεμποδίζουν την άποτελεσματική λειτουργία της ομάδας.⁴⁰ Η προσέγγισή του, γνωστή και ως προσέγγιση Tavistock, παραμένει ένα χρήσιμο μοντέλο για την κατανόηση των δυναμικών της ομάδας ως συνόλου. Όμως ή έμφαση που δίνει στην άνεξιχνίαστη, ουδέτερη στάση του συντονιστή, ό οποίος λειτουργεί σαν ένα είδος «μαέστρου» της ομάδας και περιορίζει τη συμμετοχή του άποκλειστικά σε έρμηνειες της ομάδας ως συνόλου, έχει οδηγήσει στην έγκατάλειψη της προσέγγισης Tavistock στην ομαδική ψυχοθεραπεία. Τα συνέδρια της Tavistock όμως χρησιμοποιούνται ακόμα σαν εκπαιδευτικό όχημα για την ένημέρωση όσων συμμετέχουν γύρω από τη φύση των ομαδικών δυνάμεων, του συντονισμού και της έξουσίας. (Βλ. www.yalom.com για μια παρουσίαση της συνεισφοράς του Μπιόν, από την τέταρτη έκδοση του βιβλίου αυτού.)

Δέν υπάρχει άμφιβολία για τη σπουδαιότητα των φαινομένων της ομάδας ως συνόλου. Όλοι οι συντονιστές ομάδων θα συμφωνούσαν ότι κάποιες έγγενεις δυνάμεις μέσα στην ομάδα έπηρεάζουν σημαντικά τη συμπεριφορά: οι άνθρωποι συμπεριφέρονται διαφορετικά μέσα σε μια ομάδα άπ' ό,τι σε διάδες (πράγμα το όποιο, όπως θα συζητήσω στο 9ο κεφάλαιο, δημιουργεί δυσκολίες στην έπιλογή των μελών μιας θεραπευτικής ομάδας). Υπάρχει εύρεια συμφωνία ότι ή συμπεριφορά ενός ανθρώπου δέν μπορεί να κατανοηθεί πλήρως χωρίς μια άποτίμηση του κοινωνικού και περιβαλλοντικού του συγκειμένου. Έξακολουθεί να παραμένει όμως το έρώτημα πώς είναι καλύτερα να έφαρμόσει κανείς αυτή τη γνώση στην πορεία της θεραπευτικής ομάδας. Η έξέταση του σκεπτικού, στο όποιο βασίζεται ό σχολιασμός της ομάδας ως συνόλου, προσφέρει μερικές κατευθυντήριες γραμμές.

Σκεπτικό του διαδ
Τά φαινόμενα της
με δύο σημαντικού
ομάδας και μπορού
πεία.

Δυνάμεις της δι
πείας. Ός τώρα στ
σεις των φαινόμενα
τους μείζονες θερα
δικό πνεύμα όλοκλη
δας ως συνόλου, κα
λου χρησιμοποιούν
συνεκτικότητας. Α
σχολιάζει ρητά την

Δυνάμεις της
Υπάρχουν φορές π
ποδίζουν σημαντικ
τητος. Με άλλα λό
είναι να άπομακρ
άναχαιτίζει την πρ
έμποδιών είναι τα
νόρμες.

Άγχογόνα ζήτημα
Συχνά παρουσιάζε
τικό, ώστε τα μέλ
λαμβάνουν άποφει
που όλες τους χαρ
τις κανονικές λει
φυγής από ένα άγ

Στην είκοστή :
μέλος, ό Τζών
τερα, ή Μαίρου
συνήθως ήταν
καθόλου παραγ
διάρκεια της σ
σο άπρόσωπο,
κάποια δεξιώς
πο μελέτης (ι
τάσεις και σι

Σκεπτικό του διαδικασιακού σχολιασμού της ομάδας ως συνόλου

Τα φαινόμενα της ομάδας ως συνόλου επηρεάζουν την κλινική πορεία της με δύο σημαντικούς τρόπους: μπορούν να ενεργήσουν στην ύπηρεσία της ομάδας και μπορούν να παρεμποδίσουν την αποτελεσματική ομαδική θεραπεία.

Δυνάμεις της ομάδας ως συνόλου που δρουν στην ύπηρεσία της θεραπείας. Ός τώρα στο βιβλίο αυτό εξέτασαμε ήδη πολλές θεραπευτικές χρήσεις των φαινομένων της ομάδας ως συνόλου: για παράδειγμα, πολλοί από τους μείζονες θεραπευτικούς παράγοντες, όπως η συνεκτικότητα – το ομαδικό πνεύμα ολόκληρης της ομάδας –, αφορούν προφανώς ιδιότητες της ομάδας ως συνόλου, και στην πραγματικότητα δυνάμεις της ομάδας ως συνόλου χρησιμοποιούν οι θεραπευτές, για να διευκολύνουν την ανάπτυξη της συνεκτικότητας. Αυτό όμως δεν συνεπάγεται ότι ο συντονιστής οφείλει να σχολιάζει ρητά την ομάδα ως σύνολο.

Δυνάμεις της ομάδας ως συνόλου που παρεμποδίζουν τη θεραπεία. Υπάρχουν φορές που κάποιες διαδικασίες της ομάδας ως συνόλου παρεμποδίζουν σημαντικά τη θεραπεία, και τότε ο σχολιασμός γίνεται απαραίτητος. Με άλλα λόγια, ο σκοπός μιας ερμηνείας για την ομάδα ως σύνολο είναι να απομακρυνθεί κάποιο εμπόδιο που παρουσιάστηκε και το οποίο αναχαιτίζει την πρόοδο ολόκληρης της ομάδας.⁴¹ Τα δύο συνηθισμένα είδη εμποδίων είναι τα άγχονα ζητήματα και οι αντιθεραπευτικές ομαδικές νόρμες.

Άγχονα ζητήματα

Συχνά παρουσιάζεται στην ομάδα κάποιο ζήτημα που είναι τόσο άπειλητικό, ώστε τα μέλη αρνούνται να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα και αναλαμβάνουν αποφευκτική δράση. Η αποφυγή αυτή παίρνει πολλές μορφές, που όλες τους χαρακτηρίζονται ως ομαδική φυγή – μια παλινδρόμηση από τις κανονικές λειτουργίες της ομάδας. Όριστε ένα κλινικό παράδειγμα φυγής από ένα άγχονο ζήτημα:

Στην είκοστή πέμπτη συνάντηση της ομάδας ήταν παρόντα έξι μέλη· ένα μέλος, ο Τζών, έλειπε. Για πρώτη φορά και χωρίς να το έχει πει νωρίτερα, η Μαίριν έφερε το σκύλο της στην ομάδα. Τα μέλη της ομάδας, που συνήθως ήταν ζωηρά και δραστήρια, ήταν άσυνήθιστα χαμηλών τόνων και καθόλου παραγωγικά. Ο λόγος τους μόλις που άκουγόταν, και σε όλη τη διάρκεια της συνάντησης συζήτησαν ασφαλώς ζητήματα σε ένα επίπεδο τόσο απρόσωπο, που θα ταίριαζε σε μια μεγάλη κοινωνική εκδήλωση ή σε κάποια δεξίωση. Μεγάλο μέρος του περιεχομένου επικεντρώθηκε στον τρόπο μελέτης (τρία από τα μέλη ήταν μεταπτυχιακοί φοιτητές), στις εξετάσεις και στους καθηγητές (ιδίως στην αναξιοπιστία τους και στα

ελλείμματά τους). Έπιπλέον, τὸ παλαιότερο μέλος τῆς ομάδας ἀναφέρθηκε σὲ κάποια πρόην μέλη πὸν εἶχαν φύγει πρὸ πολλοῦ ἀπὸ τὴν ομάδα – τὸ φαινόμενο τῶν «παλιῶν καλῶν ἡμερῶν». Ὁ σκύλος τῆς Μαίρου (ἓνα ἄθλιο, ἀεικίνητο πλάσμα πὸν πέρασε τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς συνεδρίας γλείφοντας μὲ θόρυβο τὰ γεννητικά του ὄργανα) δὲν ἀναφέρθηκε ποτέ.

Τελικὰ ὁ θεραπευτής, πιστεύοντας ὅτι μιλοῦσε ἐκ μέρους ὄλων τῶν μελῶν τῆς ομάδας, ἔθιξε τὸ ζήτημα τοῦ σκύλου πὸν εἶχε φέρεи στὴ συνάντηση ἢ Μαίρου. Πρὸς μεγάλη ἐκπληξη τοῦ θεραπευτῆ, ἡ Μαίρου – ἓνα καθόλου δημοφιλές, ναρκισσιστικὸ μέλος τῆς ομάδας – ὑποστηρίχθηκε ὁμόφωνα. Ὅλοι ἀρνήθηκαν ὅτι ὁ σκύλος ἀποσποῦσε μὲ ὁποιοδήποτε τρόπο τὴν προσοχή καὶ ἄφησαν τὸν διαμαρτυρόμενο θεραπευτὴ ἐντελῶς ξεκρέμαστο.

Ὁ θεραπευτὴς θεώρησε ὅλη τὴ συνάντηση ὡς συνάντηση «φυγῆς» καὶ ἀντίστοιχα ἔκανε κάποιες σχετικὲς ἐρμηνεῖες γιὰ τὴν ομάδα ὡς σύνολο, τίς ὁποῖες θὰ συζητήσω σὲ λίγο. Πρῶτα ἀπ' ὅλα ὅμως, πῶς στοιχειοθετεῖται ὅτι μιὰ τέτοια συνάντηση ἀποτελεῖ φυγή; Καὶ φυγή ἀπὸ τί; Σκεφτεῖτε πρῶτα τὴν ἡλικία τῆς ομάδας. Σὲ μιὰ νεαρὴ ομάδα – ἢ ὁποῖα συναντιέται, ἄς ποῦμε, γιὰ τρίτη φορά – μιὰ τέτοια συνεδρία μπορεῖ νὰ εἶναι ἐκδήλωση ὄχι ἀντίστασης ἀλλὰ τῆς ἀβεβαιότητος τῶν μελῶν γιὰ τὸ πρωτογενές τους ἔργο καὶ μιᾶς τυφλῆς ἀναζήτησης, γιὰ νὰ καθιερώσουν κάποιες διαδικαστικὲς νόρμες. Ὅμως ἡ ομάδα αὐτὴ συναντιόταν ἐδῶ καὶ πολλοὺς μῆνες καὶ λειτουργοῦσε μὲ συνέπεια σὲ πιὸ ὄριμο ἐπίπεδο.

Γίνεται ἀπόλυτα προφανές ὅτι ἡ ομάδα εἶχε μπεῖ σὲ διάθεση φυγῆς, ἀν ἐξετάσουμε τὴν προηγούμενη συνάντησή της. Σὲ ἐκείνη τὴ συνάντηση, ὁ Τζῶν, τὸ μέλος πὸν ἔλειπε ἀπὸ τὴ συνάντηση πὸν ἐξετάζουμε, εἶχε ἀργήσει εἴκοσι λεπτά καὶ ἔτυχε νὰ περνᾷ ἀπὸ τὸ διάδρομο, τὴ στιγμή ἀκριβῶς πὸν ἓνας φοιτητὴς ἀνοίγε τὴν πόρτα τοῦ διπλανοῦ δωματίου παρατήρησης^α, γιὰ νὰ μπεῖ μέσα. Στὰ λίγα δευτερόλεπτα πὸν ἡ πόρτα ἦταν ἀνοιχτή, ὁ Τζῶν ἄκουσε τίς φωνές τῶν ἄλλων μελῶν τῆς ομάδας καὶ εἶδε ἓνα δωμάτιο γεμάτο παρατηρητές πὸν τὴν παρακολουθοῦσαν ἐπιπλέον, ἔτυχε ἐκείνη τὴ στιγμή οἱ παρατηρητές νὰ γελᾶνε μὲ κάποιο ἰδιωτικὸ τους ἀστεῖο. Ὁ Τζῶν, ὅπως καὶ τὰ ἄλλα μέλη τῆς ομάδας, εἶχε φυσικὰ ἐνημερωθεῖ ὅτι τὴν ομάδα τὴν παρακολουθοῦσαν φοιτητές. Παρ' ὅλ' αὐτὰ, αὐτὴ ἢ σοκαριστικὴ καὶ ἀσεβῆς ἐπιβεβαίωση τὸν συγκλόνησε. Ὅταν στὰ τελευταῖα λεπτά τῆς ομάδας μπόρεσε ἐπιτέλους νὰ τὸ συζητήσει μὲ τὰ ὑπόλοι-

α. Ἐννοεῖ τὸ δωμάτιο πίσω ἀπὸ τὸν μονόδρομο καθρέφτη ἀπ' ὅπου παρακολουθοῦν τὴ συνεδρία (μὲ τὴ συγκατάθεση τῶν θεραπευόμενων) ἐκπαιδευόμενοι καὶ φοιτητές. (Σ.τ. ἐπιμ.)

πα μέλη, κλονί-
τηση ὁ Τζῶν δι-

Τὸ γεγονός
κληρη τὴν ομάδ
ἀναδύονταν σοφ
πευτή; Μήπως
σης, χασκογελοῖ
Μήπως ἡ ομάδα
πινη συνεύρεση,
δειγμα ἐργαστη
μᾶλλον πιὸ κονι
στὰ μέλη τῆς ὁ

Παρόλο –ἢ,
δικῶν ζητημάτα
τα, μπῆκε σὲ μι
τανοητή. Ἐκτεθ
ασπίστηκαν στι
ἀσφαλῆ, ὥστε ν
ἀπειλή (στοὺς π
Ὁ θεραπευτὴς δ
σπαστικὴ συμπε
ἦταν μιὰ ἀναφο
ὀριστικά, ὅταν ἡ
πιστος. Ἡ συζή
μπορεῖς νὰ ἐμπ
στάσης πὸν ἀφο

Τὸ ἀκριβές εἰ
ζήτημα προσωπ
νὰ παρεμβαίνου
ἀκόμα καὶ ἀν ἰ
ποῦμε, μπορεῖ ν
στὴ συνάντηση:
μιλάει ἡ ομάδα
τὴν αἴσθηση ὅτι
νὰ μιλήσουμε γι

Μπορεῖ νὰ αἰ
ἀπὸ τίς ὁποῖες ἰ
θυρο, τὴ μετατό
ἀπρόσωπο τρόπο
κλεισαν ἢ μὲ ἐγ
προκαλοῦσε ὁ σι

πα μέλη, κλονίστηκαν κι εκείνα. Και όπως ανέφερα, στην επόμενη συνάντηση ο Τζών δεν εμφανίστηκε.

Το γεγονός αυτό ήταν μια καταστροφή μεγάλων διαστάσεων για όλους κληρητήν ομάδα – όπως θα ήταν για κάθε ομάδα. Στη σκέψη των μελών αναδύονταν σοβαρά ερωτήματα. Μπορούσαν να εμπιστεύονται τον θεραπευτή; Μήπως κι αυτός, όπως οι συνάδελφοί του στο δωμάτιο παρατήρησης, χασκογελοῦσε εἰς βάρος τους; Ήταν οτιδήποτε ἀπ' ὅσα ἔλεγε γνήσιο; Μήπως ἡ ομάδα, πού ὡς τώρα τὴν ἀντιλαμβάνονταν ὡς μιὰ βαθιὰ ἀνθρώπινη συνένωση, ἦταν στὴν πραγματικότητα ἕνα στεῖρο, κατασκευασμένο δείγμα ἐργαστηρίου, τὸ ὁποῖο μελετοῦσε ψυχρὰ ὁ θεραπευτής, νιώθοντας μᾶλλον πὺδ κοντὰ σὲ «ἐκείνους» (τοὺς ἄλλους, τοὺς παρατηρητὲς) ἀπ' ὅ,τι στὰ μέλη τῆς ομάδας;

Παρόλο –ἤ, μᾶλλον, ἐξαιτίας– τοῦ μεγέθους αὐτῶν τῶν ὀδυνηρῶν ὀμαδικῶν ζητημάτων, ἡ ομάδα ἀρνήθηκε νὰ ἀντιμετωπίσει τὸ θέμα. Ἀντίθετα, μπῆκε σὲ μιὰ συμπεριφορὰ φυγῆς, ἡ ὁποία τώρα ἀρχίζει νὰ εἶναι καταννητή. Ἐκτεθειμένα σὲ μιὰ ἐξωτερικὴ ἀπειλή, τὰ μέλη τῆς ομάδας συνασπίστηκαν στενὰ γιὰ προστασία. Μιλοῦσαν χαμηλόφωνα γιὰ θέματα ἀσφαλῆ, ὥστε νὰ ἀποφύγουν νὰ ἀποκαλύψουν οτιδήποτε στὴν ἐξωτερικὴ ἀπειλή (στοὺς παρατηρητὲς καί, λόγω σχέσης μαζί τους, στὸν θεραπευτή). Ὁ θεραπευτής δὲν ὑποστηρίχτηκε, ὅταν τοὺς ρώτησε γιὰ τὴ φανερὰ διασπαστικὴ συμπεριφορὰ τοῦ σκύλου τῆς Μαίρου. Οἱ «παλιὲς καλὲς μέρες» ἦταν μιὰ ἀναφορὰ καί μιὰ νοσταλγία γιὰ κείνους τοὺς καιροὺς πού ἔφυγαν ὀριστικά, ὅταν ἡ ομάδα ἦταν ἀγνή καί ἀπειρη, καί ὁ θεραπευτής ἦταν ἀξιόπιστος. Ἡ συζήτηση γιὰ τὶς ἐξετάσεις καί γιὰ τοὺς καθηγητὲς πού δὲν μπορεῖς νὰ εμπιστευτεῖς ἦταν ἐπίσης μιὰ σχεδὸν ἀνοιχτὴ ἔκφραση μιᾶς στάσης πού ἀφοροῦσε τὸν θεραπευτή.

Τὸ ἀκριβὲς εἶδος καί ἡ χρονικὴ στιγμή τῆς παρέμβασης εἶναι κατὰ πολὺ ζήτημα προσωπικοῦ στυλ. Μερικοὶ θεραπευτὲς, κι ἐγὼ μαζί τους, τείνουν νὰ παρεμβαίνουν ὅταν διαισθάνονται τὴν παρουσία μιᾶς ὀμαδικῆς φυγῆς, ἀκόμα καί ἂν δὲν καταλαβαίνουν καθαρὰ ἀπὸ πού πηγάζει. Ἐγὼ, ὡς ποῦμε, μπορεῖ νὰ σχολιάσω ὅτι κάτι μὲ μπερδεύει ἢ ὅτι κάτι μὲ ἐνοχλεῖ στὴ συνάντηση καί νὰ ρωτήσω, «Μήπως ὑπάρχει κάτι, γιὰ τὸ ὁποῖο δὲν μιλάει ἡ ομάδα σήμερα;» ἢ «Μήπως ἡ ομάδα ἀποφεύγει κάτι;» ἢ «Ἐχω τὴν αἴσθηση ὅτι σήμερα ὑπάρχει μιὰ “κρυφὴ ἀτζέντα”· μήπως μποροῦμε νὰ μιλήσουμε γι' αὐτό;»

Μπορεῖ νὰ αὐξήσω τὴν ἰσχὺ τῆς ἐρευνᾶς μου ἀναφέροντας τὶς ἐνδείξεις ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἀντῶ ἕνα τέτοιο συμπέρασμα – γιὰ παράδειγμα, τὸν ψίθυρο, τὴ μετατόπιση πρὸς οὐδέτερα θέματα καί πρὸς ἕναν μὴ διαδραστικὸ, ἀπρόσωπο τρόπο ἐπικοινωνίας, τὸ δικό μου αἴσθημα ὅτι οἱ ἄλλοι μὲ ἀπέκλεισαν ἢ μὲ ἐγκατέλειψαν, ὅταν ἀνέφερα τὴν ὀλοφάνερη διάσπαση πού προκαλοῦσε ὁ σκύλος. Ἐπιπλέον, ἴσως νὰ πρόσθετα ὅτι ἡ ομάδα περιέρ-

γως αποφεύγει κάθε συζήτηση και για την προηγούμενη συνάντηση και για τη σημερινή απουσία του Τζών. Με τον έναν ή τον άλλο τρόπο πάντως, πρέπει πρώτα να θίγονται τα προβλήματα της ομάδας ως συνόλου, για να μπορέσει να συνεχιστεί οποιαδήποτε αξιόλογη διαπροσωπική δουλειά.

Σ' αυτό το κλινικό παράδειγμα θα μάς ικανοποιούσε να επαναφέρουμε την ομάδα στην τροχιά της συζήτησης προσωπικού ύλικου με πιά σημαντικό νόημα; "Όχι! Χρειάζεται κάτι περισσότερο: τα ζητήματα που απέφυγε ή ομάδα παραήταν κρίσιμα για την ύπαρξή της, για να τα αφήσουμε να δρούν υπόγεια. Ο συλλογισμός αυτός αφορούσε ιδιαίτερα αυτήν την ομάδα, γιατί τα μέλη της δεν είχαν διερευνήσει επαρκώς τη σχέση τους μαζί μου. Έπομένως, επέμεινα να στρέψω την προσοχή της ομάδας πίσω στο κύριο ζήτημα (την εμπιστοσύνη και τη σιγουριά τους για μένα) και προσπάθησα να μην αφεθώ να με παραπλανήσει κάποια υποκατάστατη συμπεριφορά - για παράδειγμα, το γεγονός ότι η ομάδα πρότεινε ένα άλλο θέμα για συζήτηση, ακόμα και αν ήταν ένα θέμα κάπως φορτισμένο. Η δουλειά μου δεν ήταν απλώς να παρακάμψω την αντίσταση, να κατευθύνω ξανά την ομάδα σε περιοχές τις οποίες έπρεπε να επεξεργαστεί, αλλά να βυθίσω τα μέλη στην πηγή της αντίστασης - με άλλα λόγια, όχι γύρω από το άγχος αλλά μέσα από το άγχος.

Ένα άλλο στοιχείο για την παρουσία και τη δύναμη της αντίστασης είναι η αντίδραση της ομάδας απέναντι στο σχολιασμό που κάνουν οι θεραπευτές, για να διαπεράσουν αυτήν την αντίσταση. Αν τα σχόλια των θεραπευτών, ακόμα και όταν επαναλαμβάνονται, χτυπάνε στού κουφού την πόρτα, αν οι θεραπευτές νιώθουν αγνοημένοι από την ομάδα, αν τὸ βρίσκουν εξαιρετικά δύσκολο να επηρεάσουν τη συνάντηση, τότε είναι σαφές ότι η αντίσταση είναι πολύ ισχυρή, κι ότι πρέπει να απευθυνθεί κανείς και στην «ομάδα» εκτός από τὸ κάθε μέλος. Τὸ ἐγχείρημα δὲν είναι εύκολο. Τὸ να πάει κανείς κόντρα σὲ ὀλόκληρη τὴν ομάδα είναι πολὺ ἀγχογόνο, και σὲ τέτοιες συναντήσεις οἱ θεραπευτὲς μπορεῖ νὰ αἰσθάνονται ὅτι οἱ ικανότητές τους ἐξουδετερώνονται.

Ἡ ομάδα μπορεῖ ἐπίσης νὰ αποφεύγει νὰ δουλέψει μέσω μιᾶς φυγῆς πιά κυριολεκτικῆς - ἀπουσιῶν ἢ ἀργοπορίας. Ὅποιαδήποτε και ἂν εἶναι ἡ μορφή τῆς φυγῆς ὅμως, τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι τὸ ἴδιο: στή γλώσσα τοῦ μελετητῆ τῶν δυναμικῶν τῆς ομάδας, ἡ κίνηση πρὸς τὴν ἐπίτευξη τῶν ὁμαδικῶν στόχων παρεμποδίζεται, και ἡ ομάδα δὲν εἶναι πιά στραμμένη σὲ πρωταρχικό τῆς ἔργο.

Πολλές φορές τὸ ζήτημα πὸ προκαλεῖ τὴν ἔξαρση τῆς ἀντίστασης, συζητιέται συμβολικά. Ἐχω δεῖ ομάδες νὰ διαχειρίζονται τὴν ἀνησυχία τους γιὰ τοὺς παρατηρητὲς μεταφορικά, με μακροσκελεῖς συζητήσεις γιὰ ἄλλους τύπους παραβίασης τοῦ ἀπορρήτου: παραδείγματος χάρη, γιὰ τὴ δημόσια ἀνακοίνωση τῆς βαθμολογίας σὲ σχολεῖο, ἢ γιὰ κάποια μέλη τῆς οἰκογέν-

νειας πὸ ἀνοίγει εἰσβολὴ τῶν ὑπολοίπων θει δυσάρεστα γιὰ ζητήσεις γύρω ἀπὸ τὸ θάνατο και πληροφορίες γιὰ τὴν θει: «Γιὰτί συζ

Μιά ἐμπειρία σκόταν σὲ ἔξαρση

Σὲ ἓνα πρόγρα, ομάδα ἀκρωθῆ νά, ἀλλὰ με τὸ ταπειστικὲς μὰι δημίας), οἱ ὅπο ρακτηρίστηκε ἀ τὰ ἐνήλικα παιὲ λήλους τῆς δημ θέσιμοι. Σὲ λίγ ομάδα φαινόταν

ἌΟ θεραπευτή, σε νὰ γίνει ἓνα, ομάδα νὰ σταμο συνάντηση ὡς ἔ ἄρεσαν καθόλου τους. Οἱ μᾶσκες ἐμπόδιζαν και 1 εἰδητοποίησαν ἐ πισμῆνος ἀλλὰ ὀ

ἌΟ θεραπευτή σήμερα ἐδῶ κάτ δα και ὅτι σᾶς θ ἄλλη, ὀ θυμὸς, ποστηρικτικὴ ἂ Πολλὰ κεφάλια ἔ σύντομα ὀ θυμὸς

Ἀντιθεραπευτικὲς ὀ, ἌΕνας ἄλλος τύπος ὀ δας ὡς συνόλου ἐμφ ὀμαδικὲς νόρμες. Γ

νειας που ανοίγουν την αλληλογραφία των υπόλοιπων μελών, ή για την είσβολή των υπολογιστών των πιστωτικών εταιρειών. Όταν ή ομάδα νιώθει δυσάρεστα για μια απουσία του θεραπευτή, μπορεί να υποκινηθούν συζητήσεις γύρω από τους γονείς και το πόσο απροσπέλαστο είναι, ή γύρω από το θάνατο και την αρρώστια. Συνήθως ο θεραπευτής μπορεί να πάρει πληροφορίες για το ζήτημα στο οποίο προβάλλεται αντίσταση, αν αναρωτηθεί: « Γιατί συζητιέται αυτό το συγκεκριμένο θέμα και γιατί τώρα; »

Μια εμπειρία σε μια θεραπευτική ομάδα το 2003, την εποχή που βρισκόταν σε έξαρση ή επιδημία του SARS, μπορεί να δώσει μια καθαρή εικόνα.

Σε ένα πρόγραμμα μερικής νοσηλείας για ηλικιωμένους με κατάθλιψη, ή ομάδα ακυρώθηκε για αρκετές εβδομάδες, τελικά όμως συγκεντρώθηκε ξανά, αλλά με τον όρο όλοι οι συμμετέχοντες να φορούν κάτι άβολες και καταπιεστικές μάσκες (ακολουθώντας τις συστάσεις για τον έλεγχο της επιδημίας), οι οποίες έκρυβαν την εξωλεκτική επικοινωνία. Η συνάντηση χαρακτηρίστηκε από ασυνήθιστα έχθρικά σχόλια για διάφορες στέρησεις: για τα ενήλικα παιδιά τους που δεν τους νοιάζονταν, για τους ανίκανους υπαλλήλους της δημόσιας υγείας, για τους άμελεις θεραπευτές που δεν ήταν διαθέσιμοι. Σε λίγο τα μέλη άρχισαν να επιτίθενται το ένα στο άλλο, και ή ομάδα φαινόταν να βρίσκεται στο χείλος της ολοκληρωτικής αποσύνθεσης.

Ο θεραπευτής, που κι αυτός πάλευε με την περιοριστική μάσκα, ζήτησε να γίνει ένας « έλεγχος της διαδικασίας » – ζήτησε, δηλαδή, από την ομάδα να σταματήσει για μια στιγμή και να αναλογιστεί τί συνέβαινε στη συνάντηση ως εκείνη τη στιγμή. Όλα τα μέλη συμφώνησαν ότι δεν τους άρεσαν καθόλου οι επιπτώσεις που είχε ή κρίση του SARS στην ομάδα τους. Οι μάσκες δεν τους προκαλούσαν μόνο σωματική ενόχληση αλλά τους εμπόδιζαν και να νιώθουν κοντά στους άλλους μέσα στην ομάδα. Συνειδητοποίησαν επίσης ότι ο γενικευμένος θυμός της ομάδας ήταν μετατοπισμένος αλλά δεν ήξεραν τί να κάνουν με τα έντονα συναισθήματά τους.

Ο θεραπευτής έκανε μια έρμηνεία της ομάδας ως συνόλου: « Υπάρχει σήμερα εδώ κάτι παράδοξο: είναι προφανές ότι αγαπάτε αυτήν την ομάδα και ότι σας θυμώνει το γεγονός ότι τη στερηθήκατε, και όμως, από την άλλη, ο θυμός, τον οποίο νιώθετε και εκφράζετε, απειλεί τη ζεστή, υποστηρικτική ατμόσφαιρα της ομάδας που σας είναι τόσο πολύτιμη ». Πολλά κεφάλια έγνεψαν καταφατικά μετά την έρμηνεία του θεραπευτή, και σύντομα ο θυμός και ή διασπαστικότητα εξανεμίστηκαν.

Αντιθεραπευτικές ομαδικές νόρμες

Ένας άλλος τύπος ομαδικού εμποδίου που δικαιολογεί μια έρμηνεία της ομάδας ως συνόλου εμφανίζεται, όταν ή ομάδα κατασκευάζει αντιθεραπευτικές ομαδικές νόρμες. Για παράδειγμα, μια ομάδα μπορεί να καθιερώσει μια

διαδοχική μορφή λειτουργίας, σύμφωνα με την οποία κάθε συνάντηση αφιερώνεται ολόκληρη διαδοχικά σε κάθε μέλος της ομάδας. Η διαδοχικότητα είναι ένας άνετος ή βολικός τρόπος λειτουργίας, αλλά αποτελεί μια ανεπιθύμητη νόρμα, γιατί αποθαρρύνει την ελεύθερη αλληλεπίδραση στο έδω-και-τώρα. Επιπλέον, τα μέλη συχνά εξαναγκάζονται σε μια πρόωμη αυτοαποκάλυψη, και καθώς πλησιάζει ή σειρά τους, μπορεί να νιώσουν άκραιο άγχος ή ακόμα και να αποφασίσουν να σταματήσουν τη θεραπεία. Η μια ομάδα μπορεί να καθιερώσει ένα μοτίβο, όπου ολόκληρη ή κάθε συνεδρία αφιερώνεται στο πρώτο θέμα που θα τεθεί εκείνη την ημέρα, με ισχυρές άορατες κυρώσεις ενάντια στην αλλαγή θέματος. Η μπορεί να ισχύει ένα σχήμα του τύπου, «Αυτό μπορείτε να το φτάσετε;», όπου τα μέλη παίρνουν μέρος σε μια οργιώδη σπείρα όλο και μεγαλύτερης αυτοαποκάλυψης. Η ή ομάδα μπορεί να αναπτύξει ένα σφιχτοπλεγμένο, κλειστό πρότυπο που αποκλείει τα μέλη που δεν εντάσσονται σε αυτό και δεν καλωσορίζει τα νέα μέλη.

Για να παρέμβουν αποτελεσματικά σε τέτοιες περιστάσεις, οι θεραπευτές μπορεί να χρειαστεί να κάνουν μια έρμηνεία για την ομάδα ως σύνολο, ή οποία να περιγράφει καθαρά τη διαδικασία και τα όληθρια αποτελέσματα που έχει το διαδοχικό πρότυπο στα μέλη και σε ολόκληρη την ομάδα, και να τονίζει ότι υπάρχουν και άλλοι τρόποι, εκτός από αυτόν, να εισάγεται ή κάθε συνάντηση.

Συχνά μια ομάδα παρακάμπτει, καθώς αναπτύσσεται, κάποιες σημαντικές φάσεις ή δεν ενσωματώνει ποτέ κάποιες νόρμες στην κουλτούρα της. Για παράδειγμα, μια ομάδα μπορεί να αναπτυχθεί, χωρίς να διανύσει ποτέ μια περίοδο αμφισβήτησης ή αντιπαράθεσης με τον θεραπευτή. Η μια ομάδα μπορεί να εξελιχθεί, χωρίς ούτε έναν ψίθυρο έριδας ανάμεσα στα μέλη της, χωρίς διεκδικήσεις για το στάτους μέσα στην ομάδα ή αγώνες για τον έλεγχο. Άλλη πάλι ομάδα μπορεί να συναντιέται πολύ καιρό, χωρίς να διαφαίνεται ίχνος αληθινής οικειότητας ή εγγύτητας μεταξύ των μελών. Μια τέτοια αποφυγή είναι αποτέλεσμα συνεργασίας ανάμεσα στα μέλη της ομάδας, τα οποία κατασκευάζουν ασυνείδητα κάποιες νόρμες που υπαγορεύουν αυτή την αποφυγή.

Οι θεραπευτές που διαισθάνονται ότι η ομάδα παρέχει μια μονόπλευρη ή άτελη έμπειρία στα μέλη, συχνά διευκολύνουν τη δουλειά της ομάδας να προχωρήσει σχολιάζοντας την πλευρά που είναι άπουσα από τη ζωή της συγκεκριμένης ομάδας. (Μια τέτοια παρέμβαση προϋποθέτει φυσικά ότι υπάρχουν τακτικά επαναλαμβανόμενες, προβλέψιμες φάσεις ανάπτυξης για τις μικρές ομάδες, τις οποίες ο θεραπευτής γνωρίζει καλά - ένα θέμα που θα συζητήσω στο ένδεκατο κεφάλαιο.)

Η χρονική τοποθέτηση (timing) των ομαδικών παρεμβάσεων

Για παιδαγωγικούς λόγους ασχολήθηκα με τα διαπροσωπικά φαινόμενα και

με τα φαινόμενα ξεχωριστά. Στ έρχεται αντιμεπλευρές της σιδας ως συνόλοι ροϋν να δοθοϋν σωστή κρίση επτευόμενη έμπ «Για έναν αναπάσα στιγμή ν

Τò ζήτημα :

σε σχέση με τήτημα κρίσιμης ομάδας έχει πάσωπικά ζήτημαδα που ψιθύριζιφορες άλλες μορτυχαία ανακάλυρατηρητών που όποια έλειπε σισιολογικές συνθιτικό ζήτημα γιαραπευτή ούτε μελόγω του ναρκαίρακτηριστική τήΣ' αυτήν όμως ζήτημα που άπεγια να διευκολυτρόπο με τον ότάργότερα, άφοϋκρυνση του έμπικαν τα μέλη μεσκύλο της.

Συνοψίζοντας μέσα στη θεραπεπνα μπορεί να τίθεται, όταν πα

μέ τὰ φαινόμενα πού ἀφοροῦν τὴν ομάδα ὡς σύνολο σάν νὰ ἦταν ἐντελῶς ξεχωριστά. Στὴν πράξη, βέβαια, συχνὰ ἐπικαλύπτονται, καὶ ὁ θεραπευτὴς ἐρχεται ἀντιμέτωπος μὲ τὸ ἐρώτημα, πότε νὰ τονίσει τὶς διαπροσωπικὲς πλευρὲς τῆς συναλλαγῆς καὶ πότε νὰ δώσει ἐμφαση στὶς πλευρὲς τῆς ομάδας ὡς συνόλου. Εἶναι ἓνα ζήτημα κλινικῆς κρίσης, γιὰ τὸ ὁποῖο δὲν μποροῦν νὰ δοθοῦν σαφεῖς ὁδηγίες. Ὅπως σὲ κάθε θεραπευτικὸ ἐγχείρημα, ἡ σωστὴ κρίση ἀναπτύσσεται μέσα ἀπὸ τὴν ἐμπειρία (ἰδιαίτερα τὴν ἐποπτευόμενὴ ἐμπειρία) καὶ τὴ διαίσθηση. Ὅπως δήλωνε ἡ Melanie Klein, «Γιὰ ἓναν ἀναλυτὴ εἶναι ἐξαιρετικὰ πολύτιμη ἡ ικανότητα νὰ μπορεῖ ἀνὰ πάσα στιγμή νὰ ἀναγνωρίσει τὸ ζήτημα πού ἐπείγει».⁴²

Τὸ ζήτημα πού ἐπείγει εἶναι πολὺ πιὸ φευγαλέο στὴν ὁμαδικὴ θεραπεία σὲ σχέση μὲ τὴν ἀτομικὴ. Ἐνας γενικὸς κανόνας πάντως εἶναι ὅτι ἓνα ζήτημα κρίσιμης σημασίας γιὰ τὴν ὑπαρξὴ ἢ γιὰ τὴ λειτουργία ὁλόκληρης τῆς ομάδας ἔχει πάντοτε προτεραιότητα ἀπέναντι σὲ πιὸ περιορισμένα διαπροσωπικὰ ζητήματα. Γιὰ νὰ σᾶς δώσω μιὰ εἰκόνα, θὰ ξαναγυρίσω στὴν ομάδα πού ψιθύριζε, πού συζητοῦσε οὐδέτερα θέματα καὶ πού ἐκδήλωνε διάφορες ἄλλες μορφὲς ὁμαδικῆς φυγῆς σὲ μιὰ συνάντηση πού ἀκολούθησε τὴν τυχαία ἀνακάλυψη ἀπὸ ἓνα μέλος τῆς ομάδας μιᾶς ἀδιάκριτης ομάδας παρατηρητῶν πού τὴν παρακολουθοῦσε. Σ' ἐκείνη τὴ συνάντηση ἡ Μαίρου, ἡ ὁποία ἔλειπε στὴν προηγούμενη συνάντηση, ἔφερε τὸ σκύλο της. Ὑπὸ φυσιολογικὲς συνθῆκες ἡ πράξη αὐτὴ θὰ εἶχε σαφῶς ἀποτελέσει ἓνα σημαντικό ζήτημα γιὰ τὴν ομάδα: ἡ Μαίρου δὲν εἶχε συνεννοηθεῖ οὔτε μὲ τὸν θεραπευτὴ οὔτε μὲ τὰ ὑπόλοιπα μέλη, ἀν μποροῦσε νὰ φέρει τὸ σκύλο της· λόγω τοῦ ναρκισσισμοῦ της δὲν ἦταν δημοφιλὴς, καὶ ἡ πράξη της ἦταν χαρακτηριστικὴ τῆς ἔλλειψης εὐαισθησίας πού ἔδειχνε ἀπέναντι στοὺς ἄλλους. Σ' αὐτὴν ὁμῶς τὴ συνάντηση ὑπῆρχε ἓνα πολὺ πιὸ ἐπείγον ζήτημα — ἓνα ζήτημα πού ἀπειλοῦσε ὁλόκληρη τὴν ομάδα —, καὶ ὁ σκύλος συζητήθηκε ὄχι γιὰ νὰ διευκολυνθεῖ ἡ διαπροσωπικὴ μάθηση τῆς Μαίρου ἀλλὰ ὡς πρὸς τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο χρησιμοποιήθηκε ἀπὸ τὴν ομάδα στὴ φυγὴ της. Μόνο ἀργότερα, ἀφοῦ εἶχε συντελεστεῖ ἡ θεραπευτικὴ διεργασία καὶ ἡ ἀπομάκρυνση τοῦ ἐμποδίου πού ἀπειλοῦσε τὴν ἀνάπτυξη τῆς ομάδας, ἀσχολήθηκαν τὰ μέλη μὲ τὴν ἐνόχλησή τους γιὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ Μαίρου ἔφερε τὸ σκύλο της.

Συνοψίζοντας, οἱ δυνάμεις τῆς ομάδας ὡς συνόλου λειτουργοῦν συνεχῶς μέσα στὴ θεραπευτικὴ ομάδα. Ὁ θεραπευτὴς χρειάζεται νὰ τὶς γνωρίζει, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ τίς θέσει στὴν ὑπηρεσία τῆς θεραπείας, καὶ νὰ τοὺς ἀντιτίθεται, ὅταν παρεμποδίζουν τὴν θεραπεία. †